

EINDOPBRENGSTEN VAN BASISCHOLEN IN ZUID-LIMBURG

Regio- en bestuursrapportage 2009-2013

Schoolpubliek, segregatie, tevredenheid, schoolwelbevinden, veiligheid, succesverwachting, burgerschaps- en academische competenties, CITO-eindtoets en schooleffectiviteit

Maastricht, juli 2014

Paul Jungbluth

Eindopbrengsten van basisscholen in Zuid-Limburg: Regio- en bestuursrapportage 2009-2013

....

**Schoolpubliek, segregatie, tevredenheid, schoolwelbevinden, veiligheid, succesverwachting,
burgerschaps- en academische competenties, CITO-eindtoets en schooleffectiviteit**

....

Maastricht, juli 2014

Paul Jungbluth

**Voor elk van de schoolbesturen (met drie scholen of meer) is aan deze regiorapportage een analoge, vertrouwelijke
bijlage toegevoegd die resultaten laat zien van de scholen die ressorteren onder dat bestuur.**

© 2014, kaans.nl, Maastricht | University School of Business and Economics | kaans.nl

Alle rechten voorbehouden. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Vooraf	5
Doelstelling.....	6
Opbouw	7
Onderzoeken om te verbeteren én om ervan te leren.....	7
Schoolverschillen	8
Thema I.....	9
Respons van leerlingen en ouders	
Thema II.....	10
Schoolpopulatie	
Thema III.....	13
Oudertevredenheid	
Thema IV.....	14
Leerlingwelbevinden en door leerlingen ervaren steun vanuit het team	

Thema V.....	16
Ervaren veiligheid door ouders en leerlingen	
Thema VI.....	18
Toekomstperspectief en vertrouwen op schoolsucces	
Thema VII.....	21
Burgerschap: competenties	
Thema VIII.....	23
Academische vaardigheden	
Thema IX.....	24
CITO-eindtoetscores, 'onderwijswinst' en 'schooleffectiviteit'	
Nabeschouwing	30

Vooraf

Sinds 2008-2009 benaderen wij jaarlijks vrijwel alle ruim 200 basisscholen in Zuid-Limburg voor onderzoek in diverse jaargroepen. Het breedst opgezet is het onderzoek in groep 8: de uitstroomgroepen. In dit rapport beperken we ons tot die uitstromers richting voortgezet onderwijs. De informatie die we daarbij gebruiken stamt uit surveys onder zoveel mogelijk alle leerlingen en hun ouders, een bij de leerlingen afgenomen test, de CITO-eindtoets en gegevens uit de schooladministratie. Alle scholen doen vrijwillig mee. Deze rapportage is bijgewerkt tot en met het schooljaar 2012/2013.

De opbrengsten of resultaten waarop de scholen in dit rapport worden vergeleken beslaan een zeer breed veld; van hoeveel belang die elk afzonderlijk zijn, dat is aan de lezer. Wat er allemaal wel en niet thuishoort in een kwaliteitsbeoordeling-op-resultaten van basis-scholen, dat is lang geen uitgemaakte zaak; aan de discussie daarover kan deze rapportage wel bijdragen. In welke mate de school invloed heeft op de diverse opbrengst-varianten, dat blijft nog grotendeels in het midden; wel wordt duidelijk hoezeer scholen erin variëren. Discussie losmaken en inzicht verruimen, daartoe zet deze rapportage aan.

Dit rapport neemt als vertrekpunt de vertrouwelijke terugrapportages aan afzonderlijke scholen. Dat houdt in dat alle relevante leerlinggegevens eerst geaggregeerd zijn naar schoolniveau en dat de scholen (of vestigingen) de onderzoekseenheid vormen; alleen in een enkele toelichting dalen we af naar leerlingniveau. Zie voor een uitgebreide gebiedsbeschrijving op leerlingniveau de rapportage over groep 8 op kaans.nl.

Nergens in dit publieke rapport wordt duidelijk welke school welke opbrengsten levert. Schoolleiders weten dat wel van hun eigen school via de alleen voor hen toegankelijke website (ook daarvan is een voorbeeld in te zien op kaans.nl (onder 'mijn opbrengst', voorbeeld). Schoolbesturen

krijgen alleen informatie over de eigen scholen via vertrouwelijke bijlagen bij dit rapport. Dit rapport is daarbij leeswijzer.

U vindt in dit rapport zo'n twintig vergelijkingen tussen de basisscholen in Zuid-Limburg die alle betrekking hebben op een variant van 'onderwijsopbrengsten': hoe groot is de variatie daarin en is die variatie overal in de regio hetzelfde? Inhoudelijke commentaren en beschouwingen of beleidsadviezen zijn in dit rapport niet voorhanden: het gaat alleen om vergelijkingen binnen de groep van vrijwel alle Zuid-Limburgse basisscholen.

Verklaringen voor verschillen tussen regio's of scholen worden vooralsnog niet gegeven. Ook inhoudelijke schoolkenmerken niet, die zo'n verklaring zouden kunnen bieden: die laatste volgen later in een afzonderlijk rapport op basis van een survey onder directeuren; scholen blijven daarin anoniem. Veel antwoorden moeten komen van een dialoog met het onderwijsveld zelf. Daarvoor is in de komende periode voorzien.

Om duidelijkheid te geven over verschillen binnen de regio wordt hier doorgaans een zeventaling gehanteerd, startend vanuit de drie bestuurlijke regio's; daarbinnen wordt telkens onderscheiden tussen de stad of steden versus de overige gemeenten.

In een enkel geval wordt ook op bestuursniveau een vergelijking gemaakt: die handelt dan niet over bereikte resultaten, wel over demografische randvoorwaarden.

In dit rapport worden geen absolute of landelijke standaarden voor schoolopbrengsten gehanteerd: alles gebeurt steeds in een vergelijking binnen de 'natuurlijke' groep van de ca. 200 deelnemende basisscholen in Zuid-Limburg.

Voortschrijdend inzicht leidt tot jaarlijkse aanpassingen van de terugrapportage. Als scholen dat willen, kan de schoolrapportage of delen ervan, gebruikt worden als informatie voor derden. Onderwerpen als schoolwelbevinden en ervaren veiligheid zijn deels op landelijke indicatorenlijsten gebaseerd.

Dit onderzoek vergt de inzet van velen. Aan allen gaat onze dank uit.*
Reacties zijn welkom via de mail: j.haze@maastrichtuniversity.nl.

Doelstelling

- Het is duidelijk dat Zuid-Limburg in sociaal-economisch opzicht voor grote uitdagingen staat. Grootse ambities zijn in dat opzicht gedefinieerd, ook in het onderwijs. Dat laatste is geen sinecure in een situatie waarin het budget voor zorgleerlingen krimpt, net als het totale aantal leerlingen in de regio.
- Gegeven de pretentie om de situatie in de regio stevig te verbeteren en tegelijk de krimp het hoofd te bieden, is het te meer gewenst om alle potentieel talent bij de jongste generaties te vertalen in maximaal schoolsucces.
- Ook onder bestuurders van scholen en gemeenten heerst grote consensus over de noodzaak van een stevig kansenbeleid.
- Door scholen nu op een doordachte manier terug te melden hoe hun resultaten zijn ("een spiegel voor te houden") in vergelijking tot elders leveren wij de ingrediënten voor een valide en goed onderbouwd zelfbeeld en laten we zien waar kansen liggen voor verbetering (cf. opbrengstgericht werken, resultaatgericht onderwijs).
- Hoe de scholen het beste tot verbeteringen kunnen komen, is niet altijd duidelijk: er valt nog veel te leren, onder andere in gezamenlijke dialoog.
- Dit rapport handelt over vijf cohorten leerlingen die de basisschool verlieten in 2009, 2010, 2011, 2012 en 2013; in totaal meer dan 25.000 leerlingen. Inmiddels zijn ook de gegevens verzameld van groep 8 in 2014. In peuterspeelzalen en in de onderbouw van de basisscholen vindt jaarlijks in dezelfde onderzoekslijn vergelijkbaar onderzoek plaats. Tweejaarlijks komen alle groep 3-leerlingen in het Voortgezet Onderwijs in heel Limburg onder de loep. Op deze manier worden grote cohorten over lange tijd gevolgd; koppelingen naar het MBO en het HBO in de regio worden voorbereid. Van de verzamelde gegevens wordt ook gebruik gemaakt om het wetenschappelijk inzicht in het verloop van schoolloopbanen te vergroten.

* De onderzoekstechnische voorbereiding van de schoolterugrapportages is verzorgd door dr. Tyas Prevoo.

Opbouw

Centrale thema's in dit rapport zijn achtereenvolgens:

- Schoolpopulatie – wie zit waar
- Oudertevredenheid
- Leerlingwelbevinden en ervaren steun uit het team
- Burgerschapscompetenties
- Veiligheid ervaren door ouders en door leerlingen
- Houding t.o.v. techniek en t.o.v. doorstuderen
- Toekomstvertrouwen en vertrouwen in schoolsucces
- CITO scores, na correcties vertaald in 'Schooleffectiviteit'

Uitgebreidere informatie vindt u op kaans.nl onder 'publicaties'.

Tenzij anders vermeld vindt U in de grafieken de scholen verdeeld in vijf gelijk grote categorieën (quintielen van telkens ca. 40 scholen). Die zijn telkens onderscheiden op grond van de inhoudelijke variabele waarover de grafiek handelt (bij voorbeeld gemiddelde tevredenheid van ouders of gemiddelde CITOscore) . Afgebeeld wordt hoe de aldus gemaakte vijfdeling terugkeert in verschillende delen van de regio.

Voor alle vermelde gegevens geldt dat de schoolscores vertrouwelijk toegankelijk zijn voor de schoolleiders via een aparte website, voor de schoolbestuurders in bijlagen bij dit rapport.

Onderzoeken om te verbeteren én om ervan te leren

Zoals u kunt zien op onze website (kaans.nl) zijn de onderzoeksrapportages niet alleen gericht op terugkoppeling naar scholen. Zo is het ook voor de regio als geheel van belang om een precies beeld te krijgen van de samenstelling en achtergronden van de schoolpopulatie. Tegelijk is die achtergrondinformatie van belang om vast te stellen in welke mate zij het succes van leerlingen en scholen bepaalt (of daar kennelijk vooralsnog grenzen aan stelt).

In dat kader verschaft het onderzoek in groep 8 niet alleen inzicht in de opbrengsten van de basisschool, want de onderzoeken in groep 8...

- ... leggen enerzijds een brug naar de evaluatie van inspanningen in de voor- en vroegschoolse periode (de voortgezette VVE-monitor 'Moelejaan' in heel Zuid-Limburg);
- ... leggen anderzijds een brug naar onze onderzoeken onder derdeklassers in het Voortgezet Onderwijs in heel Limburg, waarbij de link kan worden gelegd met uitstroomkenmerken uit de basisschool, 3 jaar eerder;
- ... stellen ons bovendien in staat om in de toekomst een relatie te leggen tot de materiële en andere randvoorwaarden waaronder scholen functioneren en een relatie te leggen tot de invulling die het team geeft aan de onderwijsinrichting.

Deelname van scholen aan de onderzoeken in groep 8 is daarom niet alleen van belang voor de eigen school of scholen: het helpt ook de algemene kennis van onderwijs te verdiepen.

Als schoolteams, besturen of raden van toezicht het op prijs stellen dat een van de onderzoekers de resultaten met hen bespreekt, zijn wij daartoe graag bereid.

Schoolverschillen

Hoe groot zijn eigenlijk de verschillen tussen basisscholen in Zuid-Limburg en hoe belangrijk zijn ze? Om daarvan een indruk te krijgen gebruiken we wel het percentage verklaarde variantie op schoolniveau.

Stel dat slechts een aantal scholen pianoles aanbiedt en wel bij al hun leerlingen met succes; dat bovendien niemand thuis of buiten school piano leert spelen. Dan kun je spreken van een schoolverschil in het pianospelen van 100%: zeg op welke school je zit en ik weet of je de piano beheerst. Verdelen de pianospelers zich echter puur toevallig over alle scholen, krijgt iedereen op school evenveel pianoles (of even weinig) dan lukt zo'n voorspelling absoluut niet: voor 0%.

Rekening houdend met allerlei toeval, met meetfouten en met het feit dat leerlingen maar beperkt onder invloed staan van de school, kan een gering percentage verklaarde variantie toch al wijzen op relevante schoolverschillen. De meeste hier gerapporteerde verschillen zijn substantieel.

Samengevat variëren ze als volgt (meetjaar 2012-2013):

De CITO-score	10.7%
De score voor nonverbale intelligentie (NSCCT)	7.6%
De opleiding van de ouders	17.7%
Tevredenheid-achteraf van ouders over school	11.6%
'Leuke school' volgens leerlingen	14.9%
'Leuke klasgenoten' volgens leerlingen	8.2%
'Leuke leerkrachten' volgens leerlingen	12.5%
De door leerlingen ervaren steun van leerkrachten	11.5%
Door ouders ervaren 'veiligheid'	8.8%
Door leerlingen ervaren 'veiligheid'	18.6%
Toekomstperspectief: technisch beroep	5.0%
Toekomstperspectief: doorstuderen	7.2%
Zelfverzekerdheid over toekomstsucces	6.8%
Verwachtingen over welbevinden in VO	6.5%
Vertrouwen in schoolsucces in VO	5.4%
Burgerschap: Prosociaal gedrag	7.2%
Burgerschap: Zelfbeheersing	5.5%
Academische vaardigheden	7.1%
'Onderwijswinst' (verderop volgt de definitie)	10.6%

Thema I

Respons van leerlingen en ouders

De afgelopen vijf jaren zijn telkens de leerlingen uit groep 8 nader bekeken. Niet elke school deed elke keer mee, soms waren CITOscores niet beschikbaar (ongeveer bij 7% van de leerlingen), niet alle ouders vulden onze enquêtes in, maar in overgrote meerderheid steeds wel. Hieronder staan voor de afgelopen vijf jaar het aantal leerlingen in groep 8 weergegeven van wie wij (enigerlei) informatie kregen.

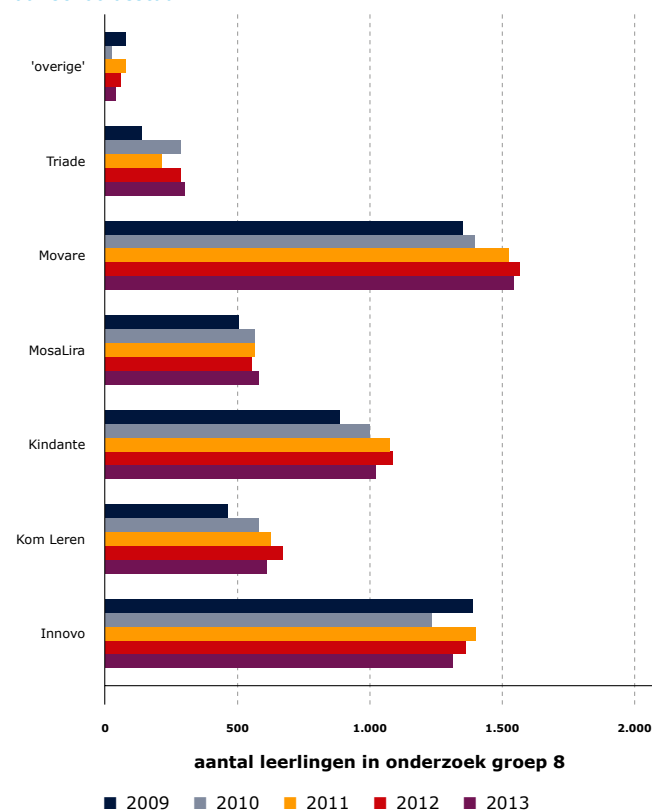
	2009	2010	2011	2012	2013	Totaal
Sittard-Geleen	628	870	888	918	889	4193
	13,5%	17,5%	16,5%	16,8%	16,6%	16,2%
ov.west.mijnstreek	478	569	581	621	579	2828
	10,2%	11,5%	10,8%	11,4%	10,8%	11,0%
Maastricht	733	816	922	885	868	4224
	15,7%	16,5%	17,2%	16,2%	16,2%	16,4%
Heuvelland	816	787	838	877	845	4163
	17,5%	15,9%	15,6%	16,0%	15,8%	16,1%
Heerlen	695	589	732	752	775	3543
	14,9%	11,9%	13,6%	13,7%	14,5%	13,7%
Kerkr-Landgraaf	589	577	669	711	686	3232
	12,6%	11,6%	12,5%	13,0%	12,8%	12,5%
ov.oost.mijnstreek	725	750	743	706	706	3630
	15,5%	15,1%	13,8%	12,9%	13,2%	14,1%
Totaal (=100%)	4664	4958	5373	5470	5348	25813

In grafiek 1.1. zijn dezelfde aantallen opnieuw zichtbaar, nu verdeeld over de schoolbesturen. Dat de aantallen met de jaren toenemen is geen gevolg van groei van de populatie maar van toenemende deelname van scholen aan het onderzoek.

Het percentage deelnemende ouders per school ligt (in 2012-13) gemiddeld bij 63%. Grotere uitval treedt op waar ouders lager zijn opgeleid en omgekeerd. De respons ligt het hoogst in de Westelijke Mijnstreek buiten Sittard-Geleen (72%), het laagst in Heerlen (57%).

grafiek 1.1

Aantallen leerlingen in onderzoek groep 8 in opeenvolgende leerjaren, naar schoolbestuur

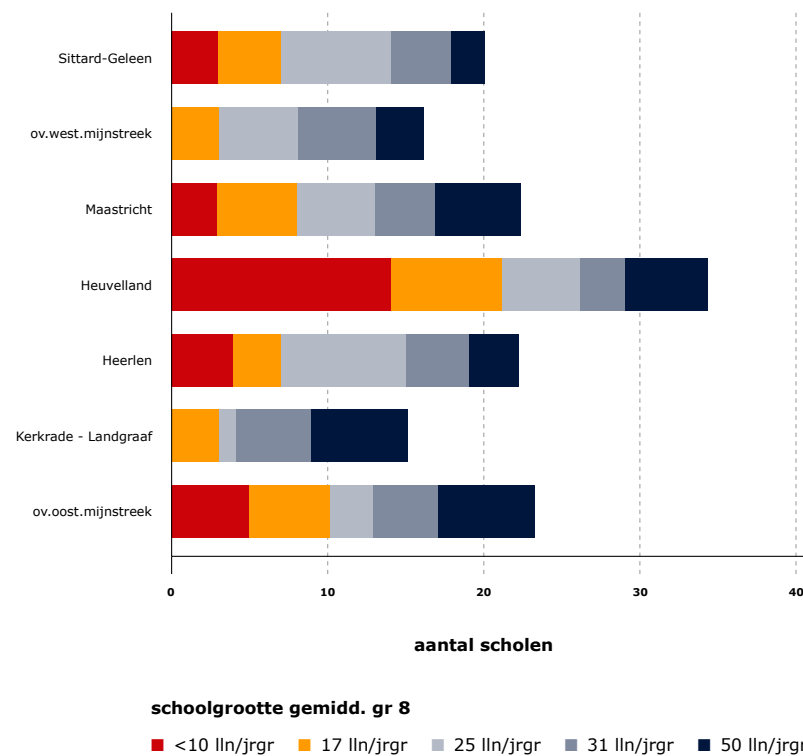
Kijken we naar de gemiddelde ouderrespons op schoolniveau in 2012-13, verdeeld naar schoolbestuur dan levert dat grotere variatie op:

bestuur	% ouderrespons op schoolniveau	aantal scholen
Innovo	59,85	51
Kom Leren	59,57	24
Kindante	63,49	39
MosaLira	70,65	18
Movare	64,76	54
Triade	80,64	9
'overige'	29,40	4
Totaal	63,17	199

Thema II Schoolpopulatie

Niet onbelangrijk in tijden van krimp: de schoolgrootte, afgeleid uit de omvang van groep 8 in de vijf meetjaren: die wordt gepresenteerd in grafiek 2.1, uitgesplitst naar regio. Duidelijk is dat de kleine scholen (let wel: nevenvestigingen tellen hier afzonderlijk mee) vooral in Heuvelland liggen. De scholen (of vestigingen) in de steden zijn niet per se groter dan daarbuiten.

grafiek 2.1
Scholen naar grootte, uitgesplitst naar regio

Ruim de helft van alle leerlingen in Zuid-Limburg woont volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Sociaal-Cultureel Planbureau in een 'armoede-postcodegebied' (ook wel "impulsgebied"¹). De impulsgebieden zijn postcodegebieden met veel lage inkomens en/of veel uitkeringen en worden vastgesteld op basis van de Armoedemonitor van het SCP/CBC.

Wij delen leerlingen onder andere in naar het opleidingsniveau van hun ouders, voor zover die ouders dat opgeven; een overgrote meerderheid doet dat ook. Zo niet, dan worden ze vermeld onder 'Onbekend'.

In de volgende tabel geven we een verdeling naar 'Hoogst opgeleide ouder' over alle meetjaren samen, uitgesplitst naar regio.

Tabel 2.
Leerlingen naar hoogst opgeleide ouder, uitgesplitst naar regio (vijf meetjaren samen)

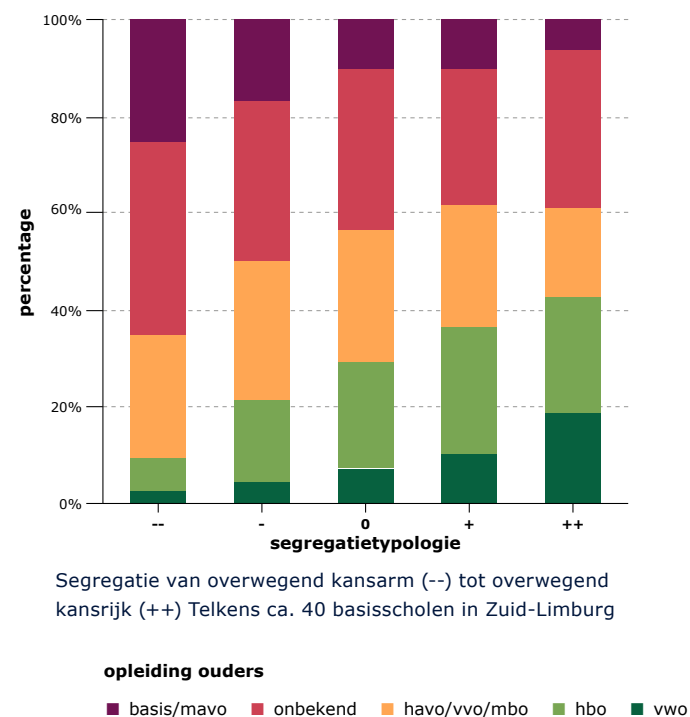
	Sittard-Geleen	ov.west. mijnstr.	Maastr.	Heuvelland	Heerlen	Kerkrade-Landgraaf	ov.oost. mijnstr.	Totaal
onbekend	39,3%	26,0%	30,4%	26,5%	38,2%	32,8%	36,6%	33,0%
primair	3,9%	3,2%	4,8%	3,7%	6,2%	5,4%	3,4%	4,4%
vmbo/mavo	6,9%	6,5%	7,9%	5,8%	11,1%	10,2%	7,6%	7,9%
havo/vwo/mbo	20,6%	28,3%	22,1%	27,4%	23,8%	27,2%	25,6%	24,8%
hbo	20,6%	25,9%	18,6%	24,1%	13,9%	18,7%	20,7%	20,3%
wo	8,7%	10,1%	16,3%	12,4%	6,7%	5,6%	6,0%	9,7%
totaal = 100%	4193	2828	4224	4163	3543	3232	3630	25813

Doordat ouders met een verschillend opleidingsniveau niet gelijk verdeeld zijn over de verschillende delen van de regio, zijn er ook grote verschillen in de populatie van de scholen in die regio's. Bovendien 'trekken' sommige scholen nog weer een apart publiek, afwijkend van de wijk waarin ze zijn gevestigd of vanwege hun 'identiteit'. Op basis van de samenstelling van het publiek van elke school onderscheiden wij vijf typen scholen in een

¹ Regeling vaststelling impulsgebieden schooljaar 2013-2014 tot en met 2016-2017. Staatscourant 11 mei 2012.

'segregatie-typologie' (vijf typen scholen, elk circa. 20%). In grafiek 2.2 ziet u hoe de verschillende categorieën ouders verdelen over de door ons onderscheiden vijf typen basisscholen.

grafiek 2.2
Vijf typen basisscholen ('segregatie') naar publiek²

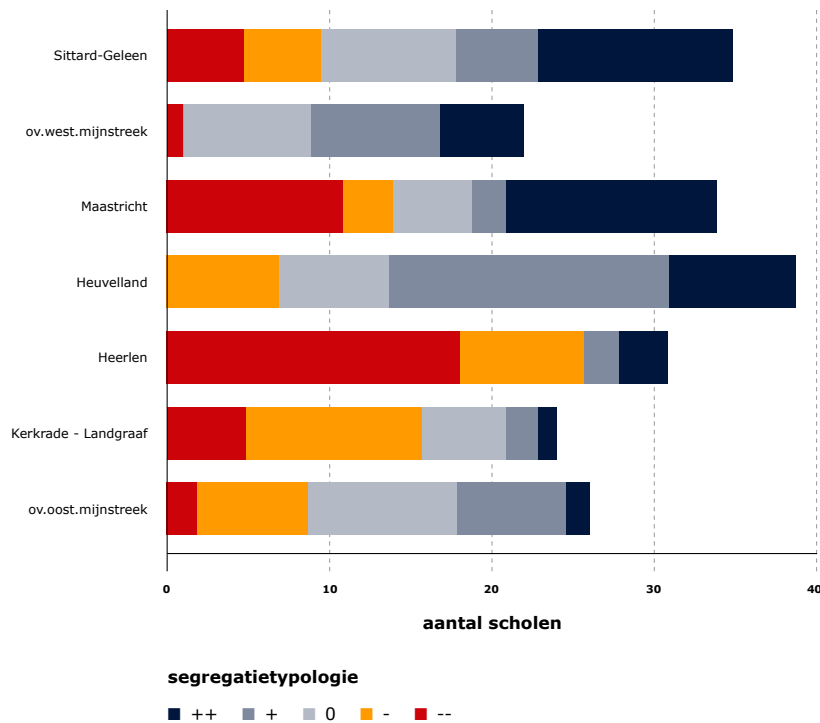

Vervolgens wordt in de grafieken 2.3 en 2.4 geïllustreerd hoe de verschillende onderscheiden typen basisscholen verdelen over de regio, respectievelijk over de schoolbesturen. Scholen met overwegend kansrijke leerlingen komen relatief weinig voor in de oostelijke mijnstreek, Heerlen kent juist veel scholen met overwegend kansarm publiek. Maastricht is het

² Ouders die over hun opleiding geen informatie gaven, staan hier vermeld onder 'onbekend'. Hun plek in de volgorde van opleidingscategorieën is bepaald door de gemiddelde CITOscore van hun kinderen.

sterkst gesegregeerd met zowel veel overwegend kansarme als overwegend kansrijke scholen, gevolgd door Sittard.

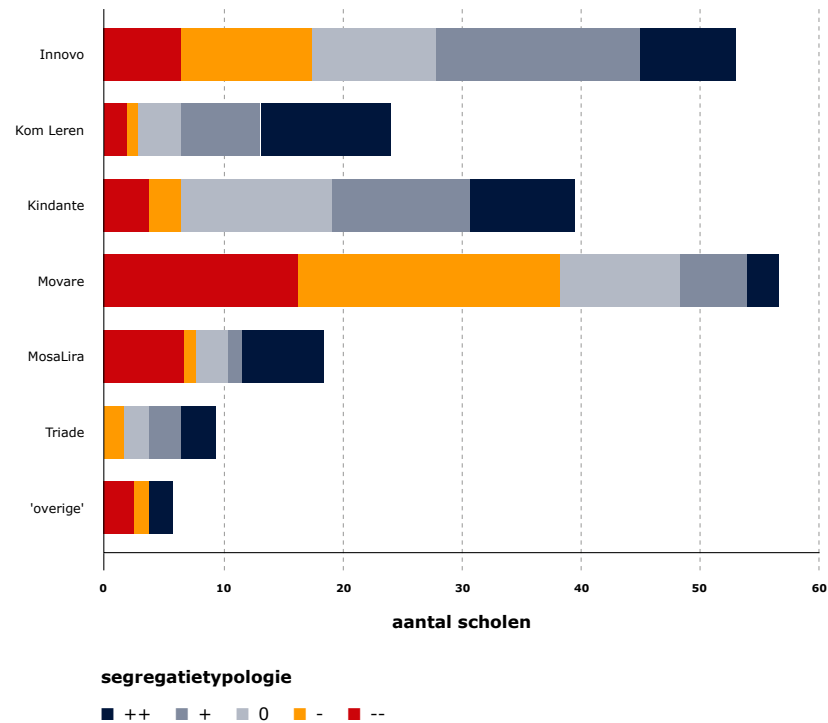
grafiek 2.3
Verdeling van scholen met onderscheiden samenstelling van het publiek (zie grafiek 2) over de regio

De verdeling van scholen bevolking over schoolbesturen laat zien dat in wezen alle schoolbesturen het volledige palet aan typen basisscholen in huis hebben; ongelijke verdelingen lopen parallel aan de sociale samenstelling van de regio waarin zij werkzaam zijn.

In de vertrouwelijke bijlage voor schoolbesturen wordt vermeld welke scholen welk publiek bedienen.

grafiek 2.4
Verdeling van scholen met onderscheiden samenstelling van het publiek (zie grafiek 2) over de schoolbesturen³

³ Eerst zijn de scholen dus in vijf categorieën verdeeld naar publiek, hier wordt gedemonstreerd waar die scholen vervolgens te vinden zijn.

Thema III

Oudertevredenheid

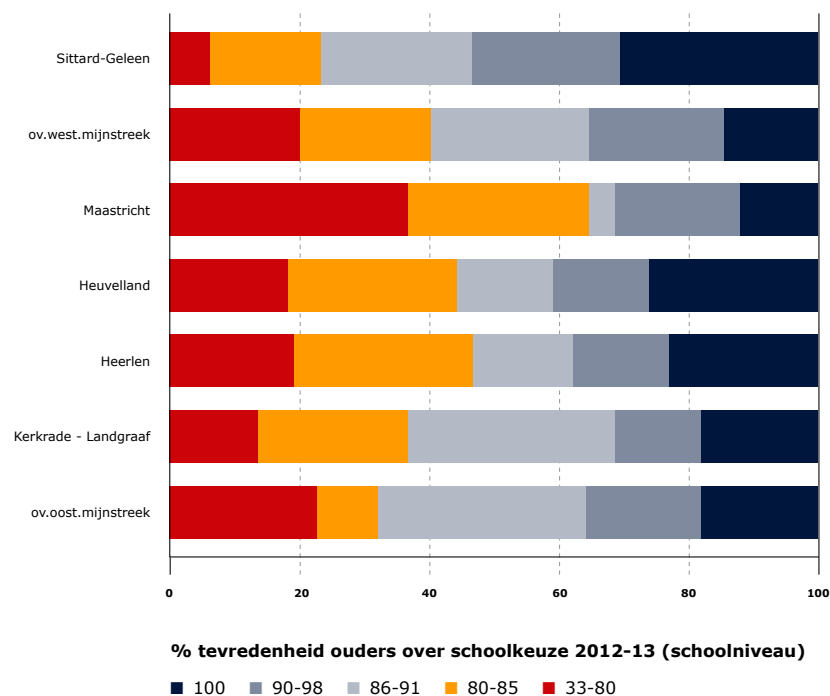
De tevredenheid-achteraf van ouders over de keuze van de school is vrijwel overal zeer hoog. Interessant is daarom eigenlijk alleen het percentage minder- of ontevreden ouders (let wel: het gaat hier alleen om ouders van de leerlingen in groep 8). Gemiddeld over alle jaren ligt het percentage minder- of ontevreden ouders (opgeteld) net onder 14%.

Een gemiddeld laag percentage ontevreden ouders in de regio houdt niet in dat ook op alle scholen en in elk meetjaar dat percentage laag ligt: op één van elke vijf scholen ligt het percentage ouders dat achteraf ontevreden is over de gemaakte schoolkeuze rond de 30% (soms oplopend tot meer dan de helft). Op schoolniveau hangt de beoordeling door ouders over meerdere meetjaren (en dus overwegend telkens andere ouders) veelal significant samen. Er is geen samenhang met de samenstelling van het publiek van de school, een klein beetje met de gemiddelde CITO-score (oplopend tot 4% verklaarde variantie in twee meetjaren); geen relatie is er tot de verderop in dit rapport beschreven 'schooleffectiviteit'.

We delen ook hier de scholen in vijf gelijk grote groepen in op basis van de tevredenheid-achteraf van de ouders over hun schoolkeuze. Er zijn 173 scholen waarvan cijfers bekend zijn over die tevredenheid. Op 37 van die scholen zijn alle ouders tevreden, op 31 scholen meer dan 90% van de ouders, opeenvolgende groep van 36 scholen tussen de 85 en 90% van de ouders. In een voorlaatste categorie is 80-85% van de ouders achteraf tevreden en in een laatste categorie van 33 scholen is minder dan 80% van de ouders achteraf tevreden, oplopend tot meer dan de helft. In de vertrouwelijke bijlagen voor schoolbesturen staan de cijfers per meetjaar vermeld per school. Hier beperken we ons tot een uitsplitsing naar regio.

grafiek 3.1

Tevredenheid van ouders van leerlingen in groep 8 achteraf over hun keuze voor de school, berekend op schoolniveau en uitgesplitst naar regio⁴

Duidelijk is de tevredenheid het grootst in Sittard-Geleen en het minst in Maastricht, hoewel dus ook daar het gros van alle ouders achteraf tevreden is.

⁴ Hier alleen vermeld over groep 8 in schooljaar 2012-13.

Thema IV

Leerlingwelbevinden en door leerlingen ervaren steun vanuit het team

Op drie vlakken hebben de leerlingen hun schoolwelbevinden uitgesproken: ten opzichte van de school als geheel, ten opzichte van hun medeleerlingen en ten opzichte van hun leerkrachten. Daarnaast heeft elke leerling aangegeven hoezeer hij of zij zich gesteund weet door de leerkrachten ('binnenschools sociaal kapitaal'). In al deze oordelen blijkt dat klasgenoten het nogal met elkaar eens zijn en er daardoor duidelijke verschillen optreden tussen de scholen. In twee opeenvolgende meetjaren is er ook enige overeenstemming tussen leerlingen van opeenvolgende jaarcohorten.

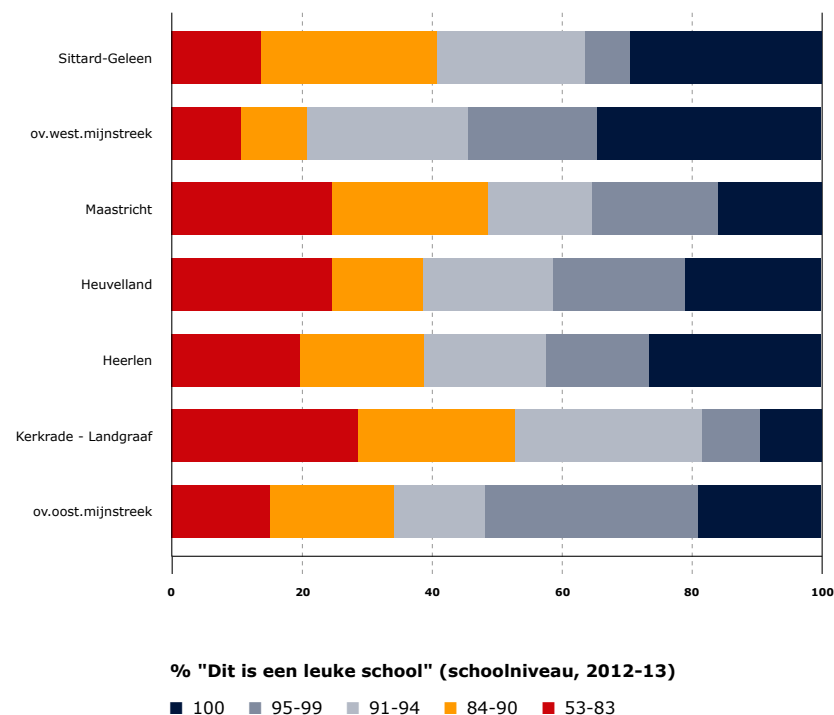
Veruit het merendeel van de leerlingen vindt om te beginnen hun school in het algemeen leuk. Gevolg: interessant is vooral waar leerlingen het minder of niet leuk vinden. Om dit toe te lichten kijken we hier alleen naar het schooljaar 2012-13; in de vertrouwelijke bijlagen voor schoolbesturen staan de cijfers vermeld per leerjaar en school. Op 39 van de 174 waarvan over 2012-13 deze gegevens bekend zijn, zijn de leerlingen uitermate positief: niemand vindt daar de school niet leuk. Bij een 30-tal scholen zijn dat 1-5%, op 36 scholen 6-9%, bij 34 scholen 10-16% en tenslotte bij 35 scholen 17% of meer, oplopend tot bijna de helft van alle leerlingen die de school minder of niet leuk vindt.

Ook hier maken we een uitsplitsing naar regio; besturen vinden gegevens over hun scholen in hun vertrouwelijke bijlagen.

Opnieuw is de tevredenheid, dit keer van de leerlingen, in de westelijke mijnstreek groter dan elders; Kerkrade-Landgraaf laat de (op schoolniveau gemiddeld) hoogste percentages onvrede zien.

grafiek 4.1

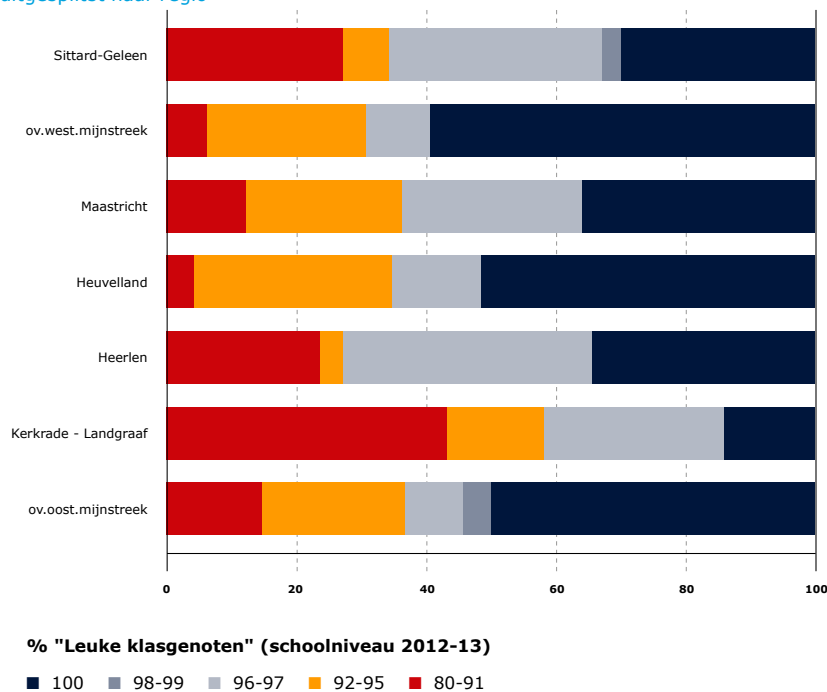
Mate waarin leerlingen hun school in het algemeen ervaren als leuk, berekend op schoolniveau en uitgesplitst naar regio

Vervolgens gaat het om de tevredenheid van leerlingen over hun klasgenoten. Die is (gemeten op schoolniveau) bijzonder hoog. Op 68 van de 175 scholen waarvan over 2012-13 cijfers bekend zijn, ligt die tevredenheid bij 100%, bij 2 scholen op 98%, bij nog weer 35 scholen boven de 95% en bij de volgende 37 scholen boven de 92%. Rest een dertigtal scholen waar 10 tot 20% van de leerlingen deels of geheel negatief oordelen over hun klasgenoten. Ook hiervan maken we een uitsplitsing (op schoolniveau) per regio; in de vertrouwelijke bijlagen voor schoolbesturen staan ook de cijfers vermeld per schooljaar en school.

grafiek 4.2

Mate waarin leerlingen hun klasgenoten leuk vinden, berekend op schoolniveau en uitgesplitst naar regio

Vooral Kerkrade-Landgraaf springt er in bovenstaande grafiek uit met relatief veel scholen waar leerlingen hun klasgenoten vaker minder leuk vinden. In de westelijke mijnstreek en heuvelland zijn – buiten de steden – klasgenoten het meest met elkaar ingenomen.

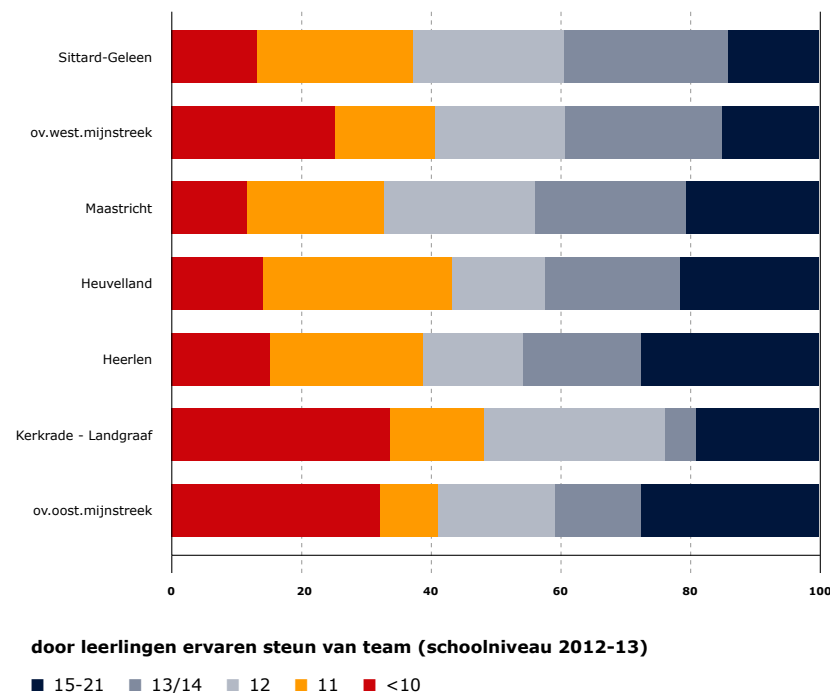
De derde invalshoek is hier de vraag of leerlingen vinden dat ze leuke leerkrachten hebben. Slechts op 5% van de scholen loopt het aantal leerlingen dat hierover min of meer negatief oordeelt op tot boven de 10%.

We beperken ons – gezien de geringe spreiding van het schoolgemiddelde –

hier wat betreft toelichting tot het percentage scholen met meer dan tien procent leerlingen die min of meer negatief oordelen over de teamleden: dat percentage ligt in Sittard-Geleen bij 10% van de scholen, in de rest van de westelijke mijnstreek bij 5%, in Maastricht bij 12% van de scholen, in de rest van heuvelland bij 7%, in Heerlen bij 4% en in Kerkrade-Landgraaf en de rest van de oostelijke mijnstreek bij 0%.

grafiek 4.3

Mate waarin leerlingen zich door hun leerkrachten gesteund voelen, berekend op schoolniveau en uitgesplitst naar regio (hoe hoger de score, hoe groter de ervaren steun)

Daarmee zijn we bij de door leerlingen ervaren steun van de kant van leerkrachten. Ook die is in een aantal items gemeten, waarvan de scores

hier zijn opgeteld. Die score varieert op een schaal van 0 tot 30. Vertrekpunt zijn een tiental vragen, waaronder als voorbeeld "de meester of juf helpt mij om goed te leren". Voor elke vraag geeft de leerling aan of dit niet(=0), een beetje(=1), best veel(=2), of veel(=3) voorkomt. Deze tien vragen leiden tot een totaalscore van maximaal 30. Een score van 10 of lager betekent dan dat de leerling weinig tot geen steun van de leerkracht ervaart. Een score van 20 of hoger geeft aan dat een leerling veel steun van de meester of juf zegt te krijgen.

Opmerkelijk is om te beginnen dat opeenvolgende jaarcohorten van eenzelfde school het relatief vaak met elkaar eens zijn: liefst zeven van de mogelijke negen keer zijn de leerlingen van een verschillend jaarcohort maar wel van eenzelfde school, het hier met elkaar significant eens.

De verklaarde variantie op schoolniveau loopt op tot 12%. Een verband met de sociale samenstelling van het schoolpubliek, met de gemiddelde CITOscore of met de gemeten 'schooleffectiviteit' (waarover verderop meer) ontbreekt.

Scholen met opmerkelijk lage scores (gegeven door leerlingen) voor de van leerkrachtkant verleende steun zijn vooral te vinden in de oostelijke mijnstreek (buiten Heerlen) en in de westelijke mijnstreek buiten Sittard-Geleen. Maar in de oostelijke mijnstreek zijn juist ook veel scholen te vinden met opmerkelijk hoge scores. Hoe individuele scholen scoren is terug te vinden in de vertrouwelijke bijlagen voor de afzonderlijke schoolbesturen.

Thema V

Ervaren veiligheid door ouders en leerlingen

In 2012 hebben wij voor het eerst bij zowel ouders als leerlingen gevraagd naar de door hen ervaren veiligheid op school. Bij de ouders in één vraag, bij de leerlingen op een reeks van punten die onderling in hoge mate blijken samen te hangen en daarom in één score worden samengevat.

Leerlingen beoordeelden de 'veiligheid' op school op een reeks van items:

- Ik voel me veilig op deze school
- Er zijn op deze school heldere regels
- Mijn klasgenoten voelen zich prettig op deze school
- Meesters en juffen op deze school zorgen dat niemand zich misdraagt
- Op deze school zijn leerlingen soms bang voor andere leerlingen
- Op deze school houdt ieder zich voldoende aan de regels
- Iedereen is hier best aardig voor elkaar

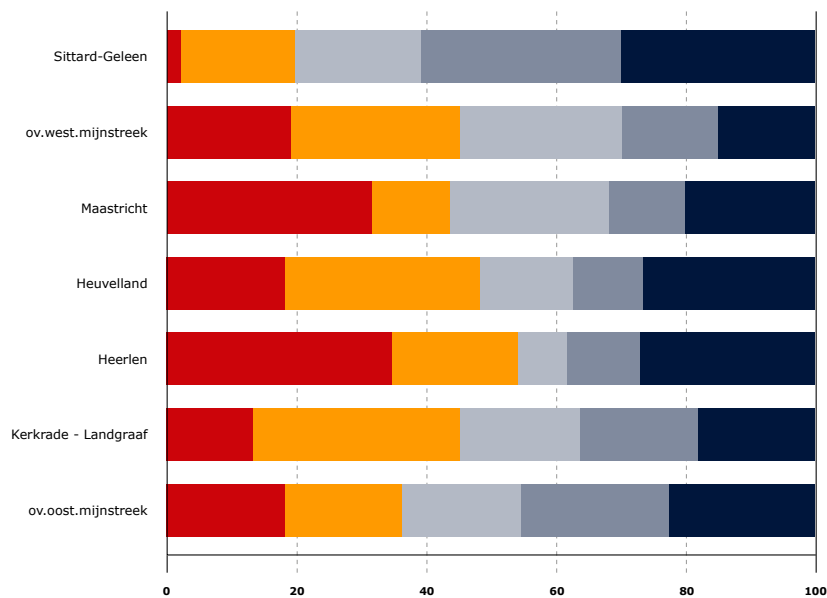
Van de reacties is een gemiddelde schaalscore (van 1-5) gemaakt die de hele range van items dekt. Een schaalscore beneden 3 geeft dan aan dat een leerling de school (helemaal) niet als een veilige omgeving beschouwt.

We bekijken eerst het vertrouwen dat de ouders hebben in de school op het punt van veiligheid. Op 40 van de 174 scholen waarover in 2013 gegevens bekend zijn, geeft 100% van de ouders zijn vertrouwen aan de school. Op 30 scholen geeft 2 to 5% van de ouders dat vertrouwen niet, op 31 scholen 6 tot 10%. Daarna volgt een groep scholen waar 12 tot 17 van de ouders het vertrouwen mist. Hekkesluis is een 34-tal scholen waar 19 tot 48% van de ouders het vertrouwen niet heeft. Hoe zijn die scholen verdeeld over de regio?

Duidelijk is dat zowel Maastricht als Heerlen in 2012-13 relatief veel scholen heeft waarin relatief veel ouders hun twijfel hebben bij de veiligheid van de school. Het grootste gevoel van veiligheid leeft bij ouders in Sittard-Geleen.

grafiek 5.1

Percentage ouders dat vertrouwen heeft in de school op het punt van veiligheid, uitgesplitst naar regio

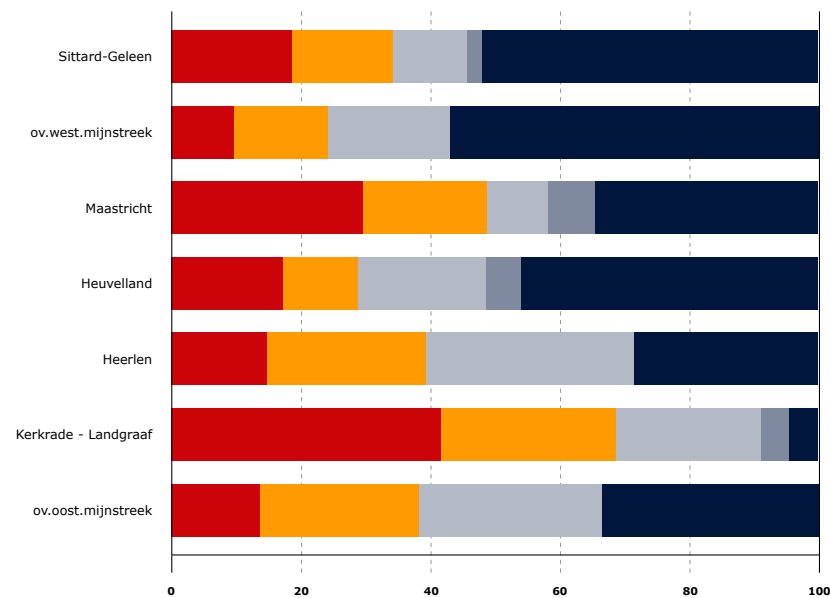
% ouders dat school veilig oordeelt (niveau, gr. 8 in 2012-2013)

■ 100 ■ 95-98 ■ 89-94 ■ 83-88 ■ 42-82

Bij de door leerlingen ervaren veiligheid gaat het als gezegd om een schaalscore die is berekend over een reeks van items. Wij kijken hier alleen naar het percentage leerlingen in groep 8 dat zich niet veilig zegt te voelen.

grafiek 5.2

Percentage leerlingen dat zich niet veilig voelt berekend op schoolniveau, uitgesplitst naar regio

% leerlingen dat zich niet veilig voelt (niveau 2012-2013)

■ 0 ■ 1 ■ 3-5 ■ 6-11 ■ 12>

Nu is het Kerkrade-Landgraaf waar leerlingen zich relatief meer dan elders (berekend op schoolniveau) onveilig voelen. Er is geen verband met de sociale samenstelling van het publiek van de school, de gemiddelde CITO-score en de door ons verderop toe te lichten 'schooleffectiviteit'.

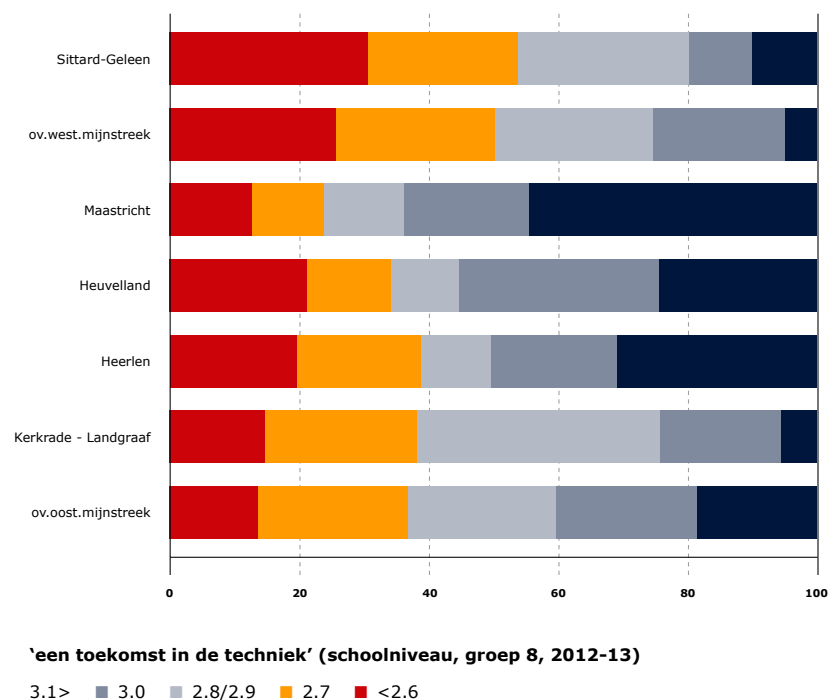
Thema VI

Toekomstperspectief en vertrouwen op schoolsucces

Aan de leerlingen is gevraagd hoe zij staan tegenover een toekomst in de techniek of als het gaat om technische vaardigheden. Een thema dat voor de regio van bijzonder belang wordt geacht met het oog op de arbeidsmarkt.

grafiek 6.1

Houding ten opzichte van 'een toekomst in techniek', uitgesplitst naar regio

De reactie is sterk sekse-gebonden. Op een schaal van 1 ('zeker niet') tot 5 ('zeker wel') scoren meiden gemiddeld 2.5 (weinig) en jongens gemiddeld 3.3 (licht). Het algemeen gemiddelde komt voor 2013 uit op 2.9. Gezien

onderstaande samenhangen lijkt dit toekomstperspectief vaker populair te zijn bij leerlingen met een laag opleidingsperspectief; dat zal worden gecheckt in een rapportage op basis van de individuele leerlingenpopulatie, die later volgt.

Wanneer we de scholen ordenen op hun gemiddelde score voor 'een toekomst in de techniek' in het schooljaar 2012-13 en van die ordening vervolgens een oplopende vijfdeling maken, leidt dat tot de verdeling over de regio die in grafiek 6.1 wordt gedemonstreerd.

Duidelijk is dat leerlingen in Sittard-Geleen relatief het minst geloven in een toekomst in de techniek, leerlingen in Maastricht het meest. Naarmate de CITOscore van een school gemiddeld hoger ligt is er een zeer lichte trend dat leerlingen hoger scoren op deze houding richting toekomst (licht significant alleen in 2011-12).

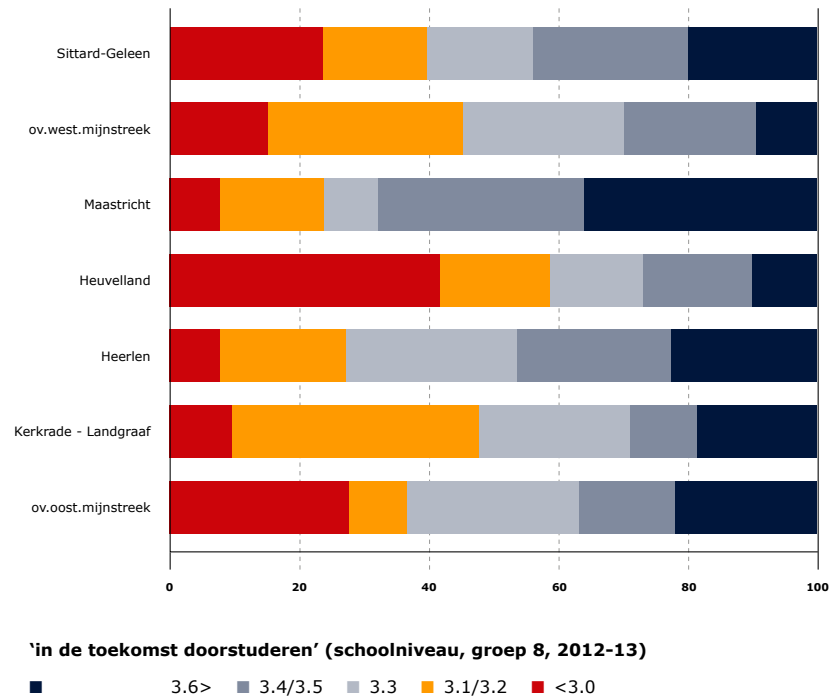
Een tweede toekomstdimensie is die waarin Engels spreken, veel lezen en doorstuderen een grote rol spelen (opnieuw: 1 = 'zeker niet'; 5 = 'zeker wel'). Ook hier is een gemiddelde schaa score gemaakt (kortweg aangeduid als 'doorstuderen') van deze onderling nauw samenhangende items. Nadat vervolgens per school daarvan het gemiddelde is berekend worden de scholen geordend naar dat gemiddelde in vijf zoveel mogelijk grote groepen scholen. Hoe die groepen scholen vervolgens verdeeld zijn over de regio wordt duidelijk in grafiek 6.2.

Scholen in Maastricht hebben relatief de hoogste percentages leerlingen die denken te gaan doorstuderen; de rest van het heuvelland scoort juist extreem in de andere richting. Zowel in het meetjaar 2011-12 als in 2012-13 is er een licht significant positief verband tussen wie wil doorstuderen en wie voor techniek wil kiezen (let op: zo'n verband kan ook betekenen dat wie het één minder ziet zitten, ook het ander minder ziet). Opmerkelijk is verder dat scholen met relatief hoge dan wel lage scores voor 'doorstuderen' in het ene

jaar, significant vergelijkbaar scores in het andere meetjaar (5% verklaarde variantie).

grafiek 6.2

Houding ten opzichte van 'doorstuderen', uitgesplitst naar regio

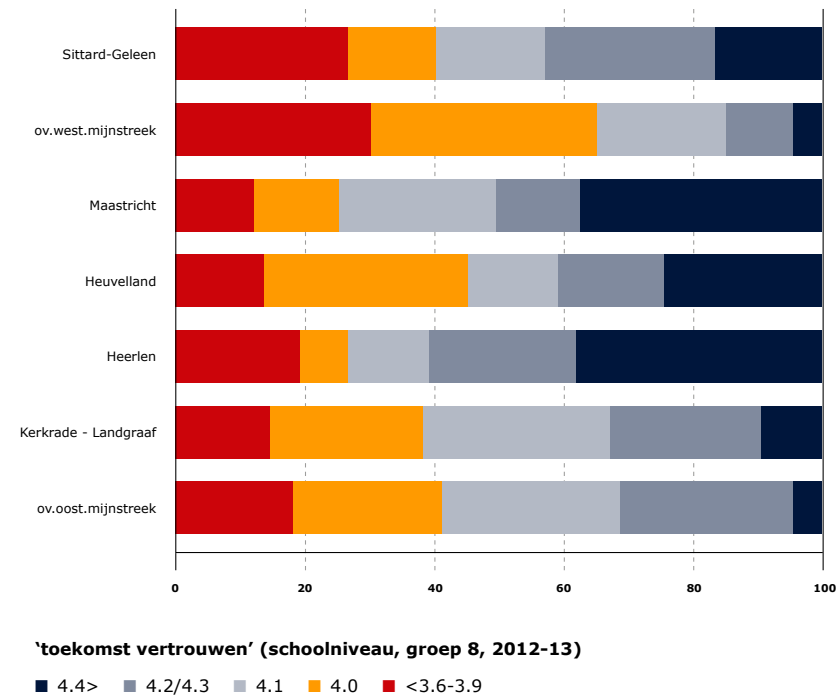

'Zelfverzekerd de toekomst ingaan' is gemeten met de vraag of leerlingen denken later 'goed te worden in hun vak' en 'door andere mensen aardig te worden gevonden'. Ook de op basis daarvan berekende schaalscore loopt in principe van 1 ('beslist niet') tot 5 ('beslist wel'). Gemiddeld scoren leerlingen op deze schaal bijzonder hoog: 4.2 in 2011-12 en 4.1 in 2012-13. Opmerkelijk is dat de schoolgemiddelden licht negatief correleren met de gemiddelde CITO-score (licht significant in 2011-12), licht negatief met

de sociale samenstelling van het schoolpubliek (significant in 2012-13; 5% verklaarde variantie op schoolniveau) en licht negatief met de verderop toe te lichten 'schooleffectiviteit' (significant in 2011-12 en 2012-13). Dat zou kunnen betekenen dat leerlingen die beter scoren in termen van prestaties relatief minder optimistisch de toekomst ingaan. Vooral nog lijkt ze moeilijk verenigbaar met de bevinding dat zowel in 2011-12 als in 2012-13 de scholen met relatief hoge scores voor 'toekomstvertrouwen' ook significant hogere scores hebben voor 'doorstuderen' (wat overigens ook kan betekenen dat het juist lage schoolscores op beide dimensies samengaan; olopend tot 8% verklaarde variantie).

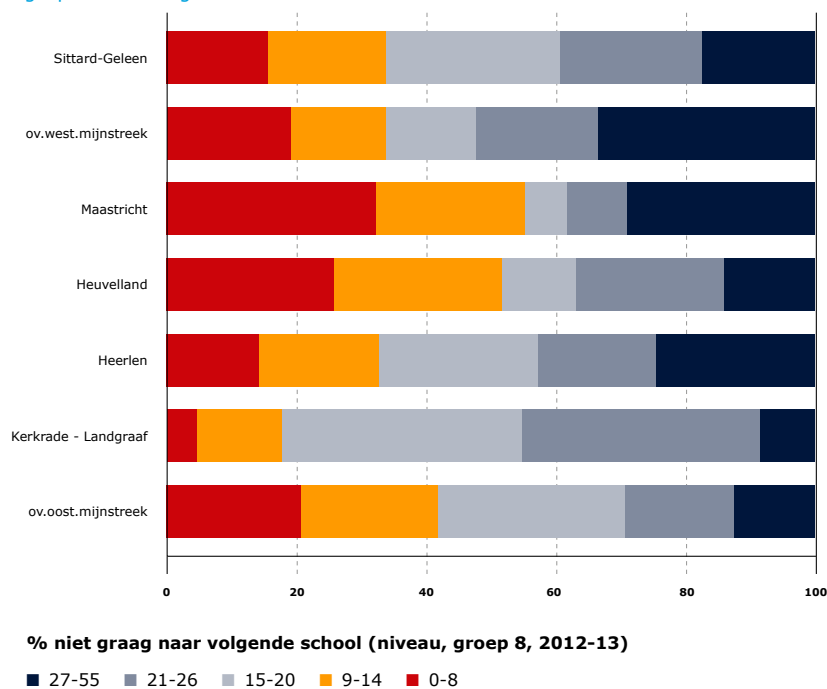
grafiek 6.3

'Vertrouwen in de toekomst', uitgesplitst naar regio

Hoe verdelen de op basis hiervan in rangorde gebrachte scholen over de regio: grafiek 6.3 laat dat zien. Scholen met relatief lagere scores (nogmaals: de gemiddelde scores zijn relatief positief) zijn sterker vertegenwoordigd in de westelijke mijnstreek, de steden Maastricht en Heerlen laten juist relatief hoge scores zien.

grafiek 6.4
Percentage leerlingen dat 'niet graag naar de volgende school gaat',
uitgesplitst naar regio

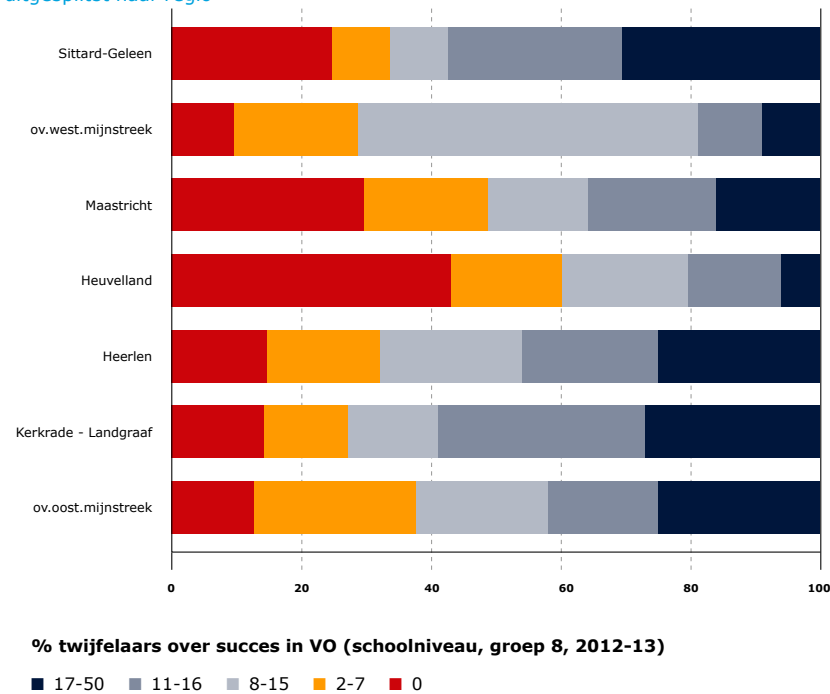

Hoe graag gaan leerlingen door naar het voortgezet onderwijs en denken ze daar ook te slagen? Ook dat is hen in de opeenvolgende meetjaren gevraagd. Bijna een op de vijf leerlingen twijfelt nog of ze graag naar de volgende school gaan of staat daar niet per se positief in. Op de vraag of het

op die nieuwe school ook gaat lukken reageert bijna 90% wel positief. Tien procent heeft zijn twijfels.

Wij gaan hier alleen nader in op wie er negatief in staat: per school wordt berekend hoeveel procent van de leerlingen zijn twijfels heeft. Daarna worden de scholen op dat percentage geordend en in vijf gelijk grote, oplopende groepen geordend. Hoe verdelen die vijf categorieën scholen over de regio? We kijken allereerst naar degenen die niet graag naar de volgende school gaan (grafiek 6.4)

grafiek 6.5
Percentage leerlingen dat twijfelt over het halen van succes in hun volgende school,
uitgesplitst naar regio

Scholen waarop (in 2012-13) een vijfde of meer van de leerlingen zijn twijfel had over de volgende school, zijn oververtegenwoordigd in de westelijke mijnstreek buiten Sittard-Geleen en in de verstedelijkte delen van de oostelijke mijnstreek. Er is geen verband met de sociale samenstelling van de school, de gemiddelde CITOscore of de verderop gepresenteerde 'schooleffectiviteit'. In drie van de tien mogelijke combinaties is er enige significante samenhang tussen het vertrouwen van leerlingen in onderscheiden jaarcohorten van eenzelfde school.

Ten slotte is de vraag aan de orde, of leerlingen denken succesvol te zijn in het voortgezet onderwijs. Samenhangen met de gemiddelde CITOscore van de school zijn er niet; evenmin met de door ons berekende (verderop toe te lichten) 'schooleffectiviteit'. Wel is er een licht negatieve samenhang met de sociale samenstelling van de schoolbevolking: in drie van de meetjaren is er een licht significante samenhang die erop wijst dat het vertrouwen op succes op het vervolgonderwijs (let wel: op schoolniveau berekend) minder groot is op scholen met overwegend kansarme leerlingen. Maar tussen de meetjaren is er geen verband tussen de schoolscores.

Nergens is het vertrouwen op succes in het geadviseerde vervolgonderwijs zo groot als in het heuvelland; scholen met de meeste twijfelaars zijn oververtegenwoordigd in Sittard-Geleen en Kerkrade-Landgraaf.

Thema VII

Burgerschap: competenties

Diverse competenties zijn aan de leerlingen voorgelegd met de vraag, zichzelf te beoordelen met cijfers van 5 'onvoldoende' tot 8 'goed'. Na schaalanalyse blijken in die itemset diverse vaardigheden te 'klonteren'. Twee van de zo resulterende dimensies zijn sociale competenties die verwant zijn aan het perspectief van 'burgerschap', te weten 'pro-sociaal gedrag' en 'zelfbeheersing'. Burgerschap is officieel een leerdoel in het funderend onderwijs.

Voor de eerste vaardigheid 'pro-sociaal gedrag' zijn items aangeboden als

- Anderen in bescherming nemen als dat nodig is
- Ruzies helpen sussen tussen andere leerlingen.

Voor de vaardigheid 'zelfbeheersing' zijn items aangeboden als

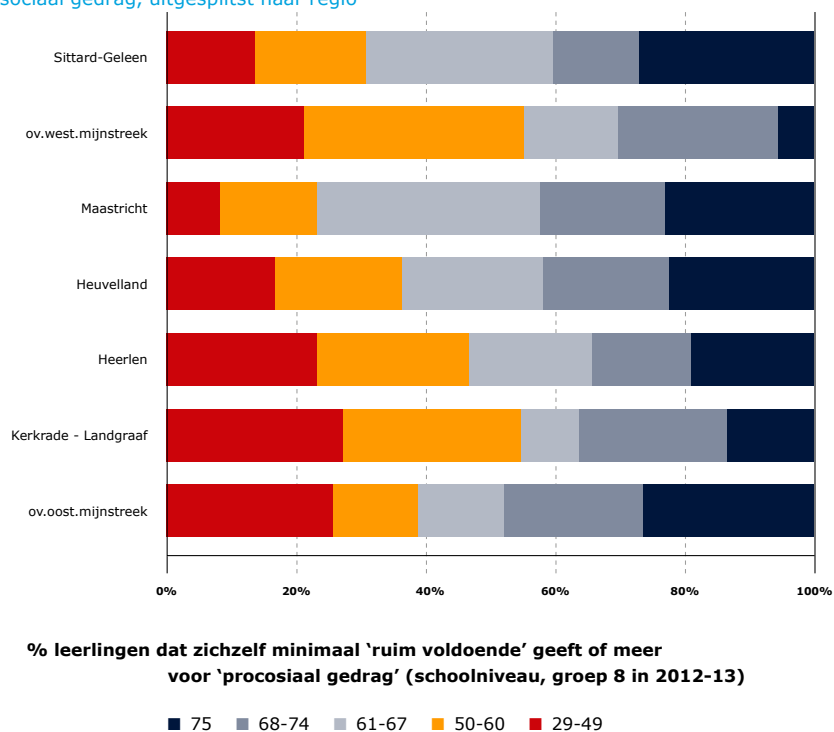
- Jezelf in de hand houden, ook als je boos bent
- Vermijden dat je zelf agressief wordt
- Rustig blijven als iemand je uitdaagt

Gemiddeld geven leerlingen zichzelf voor de eerste competentie een 7.1 en voor de tweede een 6.8. Het percentage leerlingen dat zichzelf een 7 of meer geeft bedraagt bij de eerste vaardigheid 63%, bij de tweede 51%.

Op één van elke vijf scholen geeft minder dan de helft van alle leerlingen zichzelf minimaal een 7 of 'ruim voldoende' voor pro-sociaal gedrag. Aan het andere uiterste van het berekende schoolgemiddelde ligt ook één van elke vijf scholen waar meer dan driekwart van de leerlingen zichzelf voor pro-sociaal gedrag een 7 of meer geven. Er is geen samenhang tussen de metingen in schooljaar 2011-12 en die in 2012-13. Hoe verdelen de zo onderscheiden scholen over de regio? Grafiek 7.1 geeft het antwoord voor schooljaar 2012-13.

grafiek 7.1

Percentage leerlingen dat zichzelf minimaal een 'ruim voldoende' geeft voor pro-sociaal gedrag, uitgesplitst naar regio

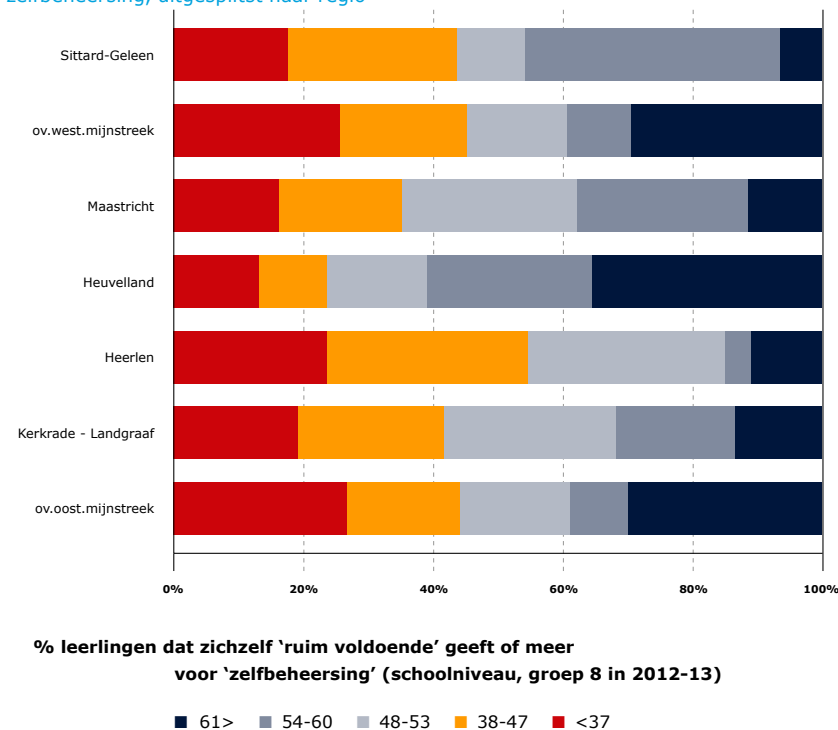
Scholen die relatief zwak scoren op deze variant van 'burgerschap' zijn relatief sterk vertegenwoordigd in de oostelijke mijnstreek en in de westelijke mijnstreek buiten Sittard-Geleen. Er is geen verband met de sociale samenstelling van het schoolpubliek, de gemiddelde CITOscore of de verderop toegelichte berekening voor 'schooleffectiviteit'.

Analoog aan de opzet bij 'pro-sociaal gedrag' wordt ook de zelfbeoordeling van leerlingen voor 'zelfbeheersing' gerapporteerd via het percentage leerlingen per school dat zichzelf 'ruim voldoende' geeft of meer. Over het algemeen ligt dat cijfer lager dan bij 'pro-sociaal gedrag'. Grafiek 7.2 laat

zien hoe de betrokken scholen verdelen over de regio.

grafiek 7.2

Percentage leerlingen dat zichzelf minimaal een 'ruim voldoende' geeft voor zelfbeheersing, uitgesplitst naar regio

Het grootst lijkt de (op schoolniveau berekende) zelfbeheersing in het heuvelland (buiten Maastricht), het laagst in Heerlen. Opmerkelijk is dat in beide meetjaren de school-gemiddelden significant verband houden met de sociale samenstelling van de scholen (oplopend tot 6% variantie). Ook is er een significante samenhang in de schoolscores tussen de meting bij het cohort 2011-12 en dat van 2012-13 (een correlatie van .21). In één leerjaar is er een licht significant verband met de gemiddelde CITOscore, nergens met de verderop toe te lichten score voor 'schooleffectiviteit'.

Thema VIII

Academische vaardigheden

Zoals bekend meet de CITO-toets lang niet alle vaardigheden die op school worden voorbereid. Onder de competenties die ter zelf-beoordeling aan leerlingen zijn voorgelegd, tekent zich een groep 'breed-cognitieve' competenties die naast dat wat in de CITO-toets worden gemeten van belang worden geacht voor later schoolsucces. Ze zijn tot één eigen (onderling samenhangende) schaalscore verwerkt. We betitelen het geheel als 'academic competences'. Het gaat om:

- Een opstel/werkstukje schrijven
- Elke dag het journaal kijken
- Een spreekbeurt geven
- Voorlezen
- Meepraten in discussies.

Ook hier gaven de leerlingen zichzelf telkens een punt van 5 'onvoldoende' tot 8 'goed'. Verkennende analyses op individueel leerlingniveau laten zien dat deze schaalscore nauw samenhangt met de CITO-score, maar dat leerlingen iets minder enthousiast over zichzelf oordelen naarmate er meer goedpresteerders in hun klas zitten.

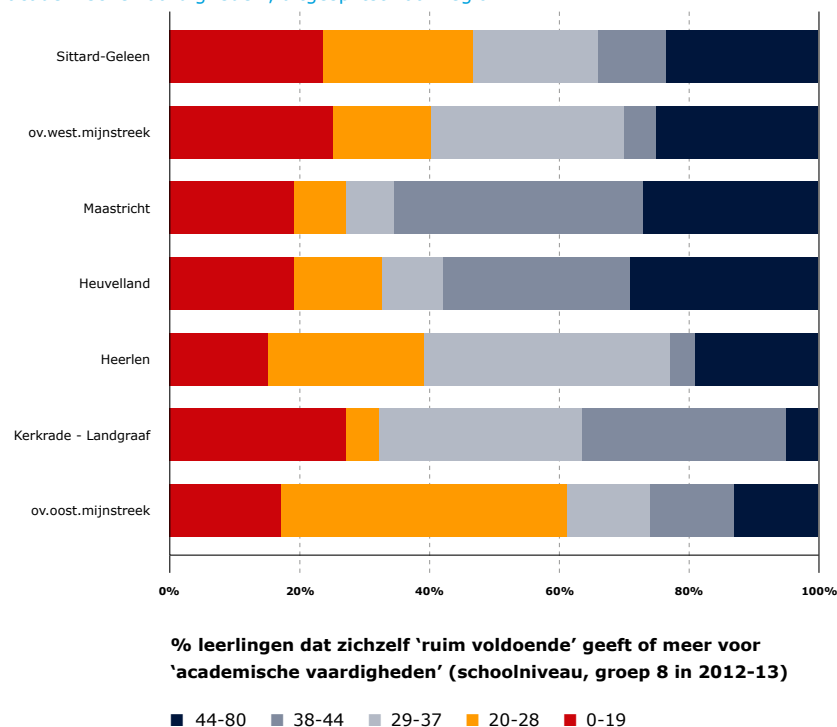
Ook nu weer berekenen we per school en elk van de vijf meetjaren het percentage leerlingen dat zichzelf voor deze vaardigheden gemiddeld een 7 ('ruim voldoende') of hoger toekent. Daarna delen we de scholen in (in een vijfdeling) naargelang het percentage dat die score haalt. Grafiek 8.1 laat zien hoe die scholen vervolgens verdelen over de regio.

Opmerkelijk goed zijn overwegend de scores van de scholen in de regio Maastricht en de rest van Heuvelland, opmerkelijk zwak die van Kerkrade-Landgraaf. In de meetjaren 2008-09 en 2010-11 hangen die scores licht significant samen met de sociale samenstelling van het schoolpubliek, in

meetjaar 2009-10 zelfs duidelijk significant (correlatie .24 of 6% verklaarde variantie). De samenhang met de gemiddelde CITO-score van de scholen is echter slechts in één jaar licht significant, met de verderop toe te lichten 'schooleffectiviteit' is die er niet.

grafiek 8.1

Percentage leerlingen dat zichzelf minimaal een 'ruim voldoende' geeft voor 'academische vaardigheden', uitgesplitst naar regio

Thema IX

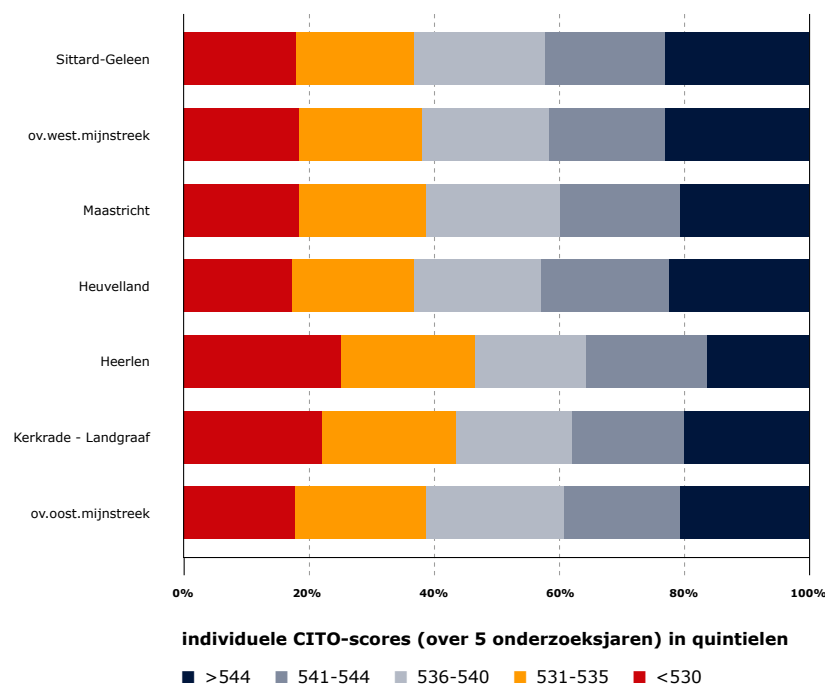
CITO-eindtoetsscores, 'onderwijswinst' en 'schooleffectiviteit'

CITOscores en het CITO-schoolgemiddelde in de regio

Een van de belangrijkste indicatoren voor wat leerlingen eind basisschool beheersen, is uiteraard hun score op de CITO-eindtoets. In grafiek 9.1a wordt duidelijk dat vrijwel overal in de regio ca. 20% van de leerlingen een CITO-score haalt boven de 544; een mooie score. 40 % van de leerlingen (in Heerlen, Kerkrade en Landgraaf meer nog) zit beneden het landelijk gemiddelde (536), de helft van hen zelfs ver daaronder: 530 of lager.

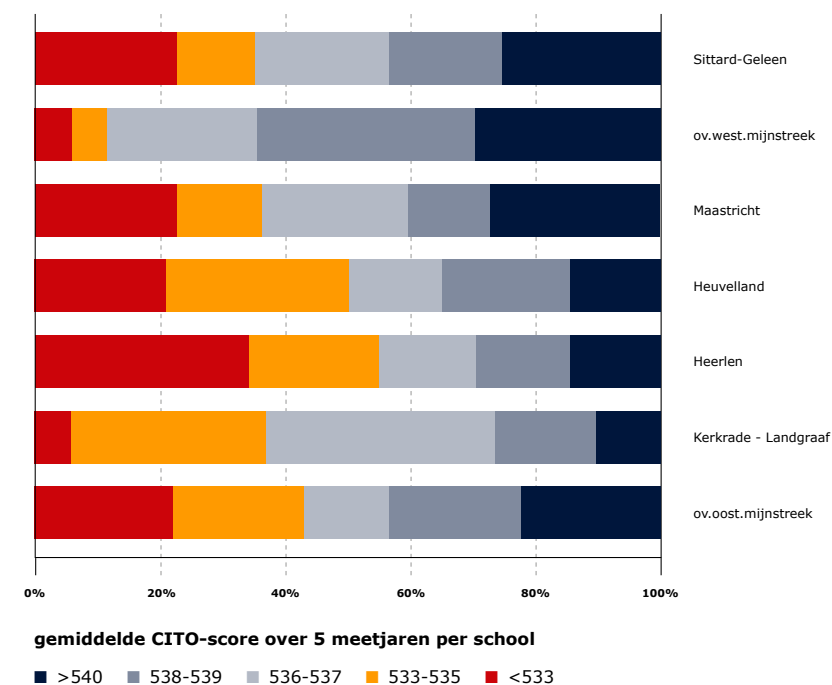
grafiek 9.1a en 9.1b

Individuele verdeling van CITO-scores (vijf meetjaren) over de regio (links), resp. schoolgemiddelde CITO-score over alle vijf meet-jaren te zamen, beide uitgesplitst naar regio (rechts)

Landelijk wordt die verdeling sterk meebepaald door de meest kansarme groep: etnische minderheden, die in Zuid-Limburg echter nauwelijks vertegenwoordigd zijn.

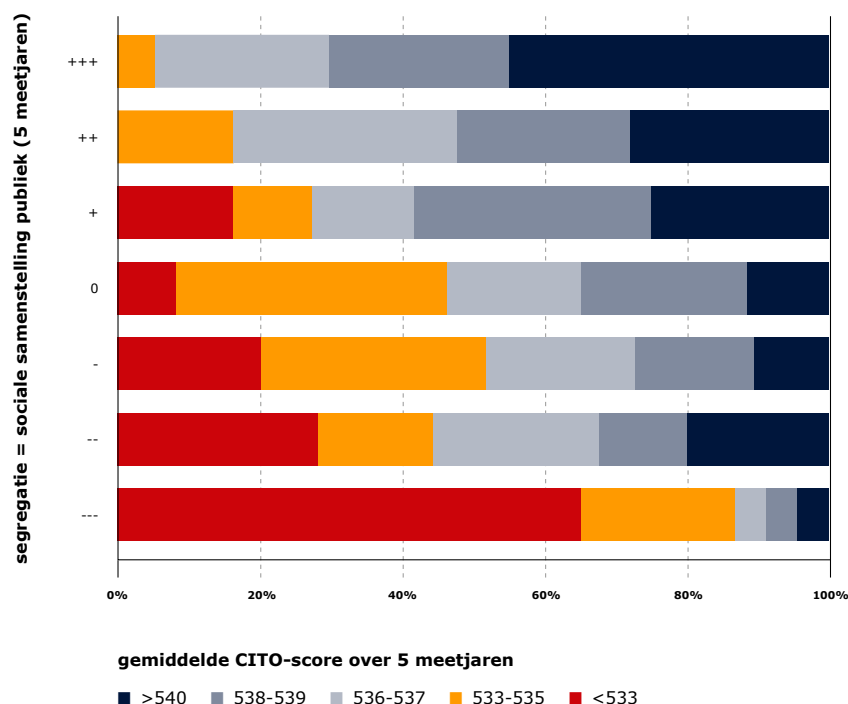
Die CITO-eindtoets varieert (het wordt dadelijk nog weer gedemonstreerd) sterk met de individuele achtergrond van leerlingen. Vandaar dat scholen met een verschillend publiek ook vanzelfsprekend verschillende CITO-schoolgemiddeldes halen, een factor waarmee dus rekening moet worden gehouden bij het interpreteren van gemiddelde schoolscores. Grafiek 9.1b laat zien hoe de scholen zonder zo'n correctie (5 groepen van telkens 20% van de scholen met oplopende gemiddelde CITO-score over vijf meetjaren samen) verdelen over de regio.

In de westelijke mijnstreek en in Maastricht bevinden zich relatief veel scholen met gemiddeld hoge CITO-scores; heuvelland (buiten Maastricht), Heerlen en Kerkrade-Landgraaf kennen relatief het minst zulke scholen. Scholen met lage gemiddelden komen vooral voor in de drie grotere steden, in heuvelland (buiten Maastricht) en in de overige oostelijke mijnstreek (buiten de steden). Enkele regio's zijn in dit opzicht zelfs sterk gepolariseerd.

grafiek 9.2

Schoolgemiddelde CITO-score over alle vijf meetjaren te zamen, uitgesplitst naar segregatie (= sociale compositie van de school)

De gemiddelde CITO-score van de school correleert maar liefst .51 (26% verklaarde variantie) met de sociale samenstelling van het schoolpubliek (zie voor de indeling van scholen naar publiek Thema II van deze rapportage).

We demonstreren de samenhang in grafiek 9.2.

Scholen met een overwegend kansarm publiek ('- - -' en '- -'), dus overwegend laag opgeleide ouders) scoren alleen al op grond van de algemene samenhang tussen het opleidingsniveau van ouders en de CITO-score van de kinderen gemiddeld vrijwel altijd laag; scholen met een gemiddeld overwegend kansrijk publiek ('+ + +' en '+ +'); dus overwegend hoog opgeleide ouders) gemiddeld hoog. Dat is dus in eerste instantie geen 'tekort' of 'verdienste' van de school, zolang vergelijkbare leerlingen overal vergelijkbaar scoren. Vraag is vervolgens of dat zo is.

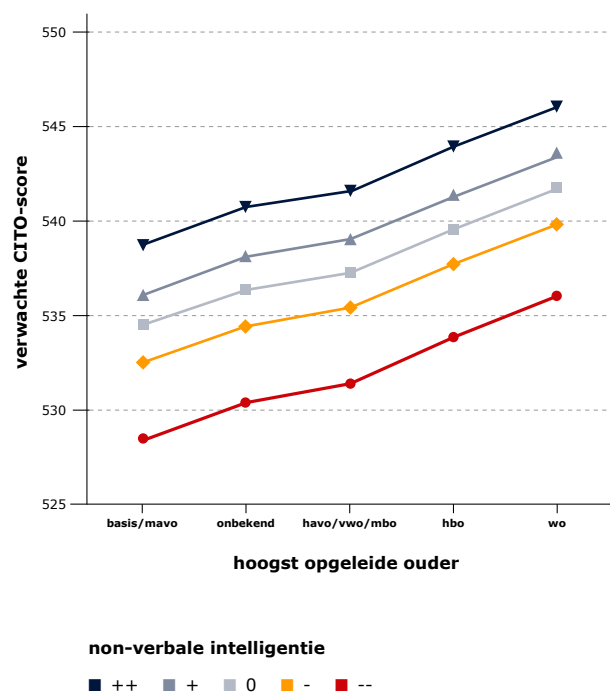
Vandaar dat we hier correcties gaan uitvoeren (op het niveau van individuele leerlingen) die uiteindelijk resulteren in een voor sociale samenstelling gecorrigeerde score per school en die we dan betitelen als 'schooleffectiviteit'. Behalve voor het opleidingsniveau van de ouders wordt daarbij ook gecorrigeerd voor de andere grote voorspeller van die CITO-scores: de testscore van de leerling op onze aangepaste variant van de NSCCT (niet-schoolse cognitieve capaciteiten-toets; Groningen, Van Batenburg), door ons hier verder betiteld als de test voor 'nonverbale intelligentie'. Die test of puzzel is in elk meetjaar in groep 8 door de leerkracht afgenomen als deel van een leerlingenvragenlijst.

Om nu de door ons uitgevoerde correctie te illustreren zijn de samenhangen in Grafiek 9.3 nodig: de algemene samenhang (in onze onderzoeksregio, Zuid-Limburg) tussen de individuele CITO-score op de eindtoets, het opleidingsniveau van de hoogst opgeleide ouder en de testscore voor nonverbale intelligentie.

CITO-scores op de eindtoets hangen behalve met het opleidingsniveau van de ouders (en de daarachter waarschijnlijk schuil gaande omstandigheden en ondersteuning) en de nonverbale intelligentie ook nog samen met persoonskenmerken rondom werkhouding, risicogerichtheid, volharding en dergelijke. Op dat soort samenhangen worden de hier beschreven data

uitvoerig onderzocht maar vooralsnog hebben geen van deze kenmerken een vergelijkbare power als de twee andere. Er is bovendien vooralsnog geen aanleiding om te veronderstellen dat die kenmerken anders dan random verdeeld zijn over de scholen; ook dat zal nog worden getoetst. Voor dit moment blijven we bij de twee grote factoren die worden opgevat als niet door de school zelf beïnvloede randvoorwaarden.

grafiek 9.3
CITO-score, naar opleiding ouders en non-verbale intelligentie

Leerlingen wier ouders geen informatie verstrekten over hun opleiding staan hier overigens vermeld als 'onbekend'; gezien de overige scores van deze leerlingen moet pak weg de helft van hen als 'kansarm' worden

betiteld (nader onderzoek om die groep te categoriseren is ook gaande). De categorisering mavo, havo en vwo handelt over leerlingen wier ouders daarna geen andere opleiding afmaakten.

'Schooleffectiviteit'

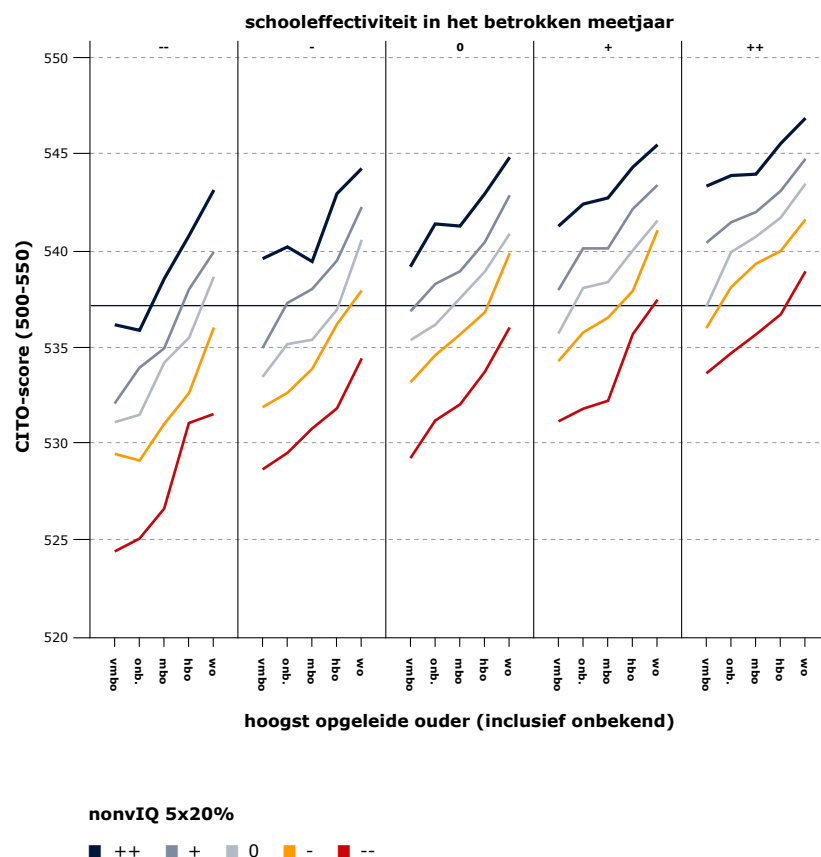
Wat grafiek 9.3 allereerst laat zien is dat zowel de 'hoogst opgeleide ouder' als de score voor non-verbale intelligentie duidelijke voorspellers zijn van de individuele CITOscore. Zij hebben ieder hun eigen invloed, zodat slimme leerlingen uit kansarme milieus gemiddeld vergelijkbare CITOscores halen als middelmatig begaafde leerlingen uit kansrijke milieus en de minst begaafde leerlingen uit kansrijke milieus vergelijkbare CITOscores halen als middelmatige leerlingen uit kansarme milieus. Uiteraard valt uit theoretisch oogpunt wel wat af te dingen op de vertaalslag van de gebruikte test voor 'non-verbale intelligentie' naar 'slim' of 'minst begaafd', net als op het gebruik van alleen het opleidingsniveau van ouders als indicator voor sociaal milieu; de gemaakte keuzen zijn niettemin verdedigbaar: het zijn pragmatische compromissen in grootschalig cohortonderzoek.

Door nu voor elke afzonderlijke leerling de daadwerkelijk behaalde CITOscore te vergelijken met de gemiddeld verwachte score voor leerlingen met vergelijkbaar opgeleide ouders en met een vergelijkbare score voor 'non-verbale intelligentie' (beide in grafiek 9.3), ontstaat een verschillscore die positief of negatief uitvalt. Die verschillscore noemen we voor het gemak de 'individuele onderwijswinst': het relatieve succes (of gebrek daaraan) dat je haalt in verhouding tot anderen met vergelijkbare kenmerken.

Eindigt die verschillscore (of 'onderwijswinst') voor alle leerlingen van eenzelfde school gemiddeld op nul, dan levert die school gemiddeld alle leerlingen af volgens de regionale 'norm'. Scoren de leerlingen van eenzelfde school gemiddeld boven die regionale verwachting, dan noemen we die school relatief 'effectief'; is de gemiddelde 'onderwijs-winst' van leerlingen van eenzelfde school negatief, dan is de school relatief 'ineffectief'. Er

is daarbij dus geen andere norm dan de regionale gemiddelden voor vergelijkbare leerlingen.

grafiek 9.4
CITO-scores van leerlingen op de in hun jaar minder of meer effectieve basisscholen, uitgesplitst naar opleiding van de ouders en hun score voor nonverbale intelligentie (5 opeenvolgende meetjaren)

Op een aldus als 'effectief' betitelde school zullen niet per se alle leerlingen boven verwachting scoren, maar een meerderheid wel en omgekeerd. Om precies te zijn: op de minst effectieve 20% van de scholen scoort een op de drie leerlingen ca. 11 punten lager dan verwacht op de CITO-eindtoets, één op de vijf ca. 10 punten boven verwachting; op de 20% scholen met de hoogste 'effectiviteitscore' scoort ongeveer een op de vijftien leerlingen gemiddeld 11 punten lager dan verwacht en een op de vier leerlingen ca. 10 punten hoger dan verwacht.

De berekening van de 'schooleffectiviteit' wordt zowel gemaakt per meetjaar als over alle meetjaren heen, dus over vijf opeenvolgende leerlingcohorten samen. In grafiek 9.4 wordt de impact van de zo onderscheiden scholen geïllustreerd: duidelijk wordt dat leerlingen op scholen die in het betrokken meetjaar het meest effectief scoren, duidelijk hogere CITO-scores halen dan vergelijkbare leerlingen op scholen die in het betrokken jaar als 'minder effectief' worden herkend. Zouden alle basisscholen in de regio hun leerlingen afleveren op het niveau van de 40 of zelfs 20% best scorende scholen, dan zou aanmerkelijk meer talent gemobiliseerd worden, zowel onder de zwakkere en kansarme leerlingen als onder de talentvollere en kansrijkere. Onze berekening vraagt echter ook om kanttekeningen.

Relativeringen bij schooleffectiviteit

Allereerst: scholen scoren niet elk jaar gelijk en dus zal een berekening over alle leerlingen van eenzelfde school uit vijf meetjaren iets minder grote verschillen laten zien dan in grafiek 9.4. gedemonstreerd. Twee: deze berekening is anders en preciezer dan de berekening van de Onderwijsinspectie; die Inspectie houdt anderzijds bij haar beoordeling van scholen juist met meer rekening dan alleen onderwijsresultaten. Scholen die wij als 'minder effectief' betitelen zijn dus niet per se 'zwak' in de woorden van de Inspectie.

Vervolgens: weten welke school 'effectiever' is dan welke andere is niet hetzelfde als weten hoe dat zo komt. Daarover gaat dit rapport niet, wel bijvoorbeeld het binnenkort verschijnende rapport over wat de directeuren melden over de werkwijze van hun school.

Er zijn nog enkele belangrijke kanttekeningen te maken bij onze typering van scholen als 'minder of meer effectief'. Zo is – als gezegd - de indeling van scholen niet over de jaren heen constant: de correlaties van de over alle jaren samen berekende 'effectiviteit' correleert met de afzonderlijke jaren als volgt: met 2009: 0.52, met 2010: 0.69, met 2011: 0.56, met 2012: 0.55, en met die in 2013: 0.58. Niet laag weliswaar, maar ook zeker niet perfect. Goed onderbouwde verklaringen voor die verschuivingen ontbreken vooralsnog. Denkbaar is dat scholen tot op zekere hoogte van jaar tot jaar variëren in hun effectiviteit en in de daartoe berekende rangpositie: teams wisselen van samenstelling, er worden onderwijskundige aanpassingen gemaakt, sommige jaarcohorten hebben onderweg minder fortuin dan andere, scholen streven elkaar voorbij, enzovoort. Denkbaar is bovendien dat leerlingkenmerken die toch ook wel van invloed zijn op het resultaat (en waarvoor wij niet hebben gecorrigeerd) toch ongelijk verdelen over de jaarcohorten van een school.

Kleine scholen maken – en dat is een volgende bedenking - meer kans op een extreme positie, wat kan voortvloeien uit de 'toevallige' aanwezigheid van extreem scorende leerlingen; opmerkelijk is wel dat die kleinere scholen vaker negatief scoren dan positief. Grote scholen scoren vervolgens vaker 'gemiddeld effectief' wat kan voortvloeien uit de 'uitmiddeling' van scores van goede en minder goede leerlingen; er zijn echter ook aanwijzingen voor ongelijke samenstelling van op zulke scholen ingerichte parallelklassen, een fenomeen dat nader moet worden onderzocht: zijn de parallelklassen van eenzelfde school wel even 'effectief'? Of treedt er zoiets op als 'binnenschoolse segregatie', al dan niet in het streven naar zoveel mogelijk homogene groepen?

Een verdere kanttekening: op 'effectieve' scholen zitten relatief minder zorgleerlingen, leerlingen met een 'individueel behandelplan'. Komt dat omdat die scholen bijtijds de juiste aanpassingen maken en leerlingen nauwelijks of niet lang extra zorg behoeven, of belanden zulke leerlingen minder vaak op zulke scholen? Ook hier is diepgaander onderzoek nodig.

En tot slot: scholen met een overwegend kansarm publiek (grafiek 9.5) maken meer kans om 'laag-effectief' te scoren, scholen met een overwegend kansrijk publiek scoren vaker 'hoog-effectief' en dat terwijl we toch op individueel niveau hebben gecorrigeerd voor de gezinsachtergrond. Komt dat aanvullend effect van de gemiddelde sociale samenstelling omdat leerlingen ook van elkaar leren (1), komt het doordat ouders die misschien ook thuis meer in hun kind investeren vaker verstandige schoolkeuzen maken (2) of winnen scholen zelf onderwijskundig en organisatorisch aan kwaliteit naarmate ze meer door kansrijke leerlingen worden bezocht (3)? Mogelijk is het allemaal en het zou nog kunnen combineren ook, empirisch voldoende onderbouwd is het vooralsnog geen van alle.

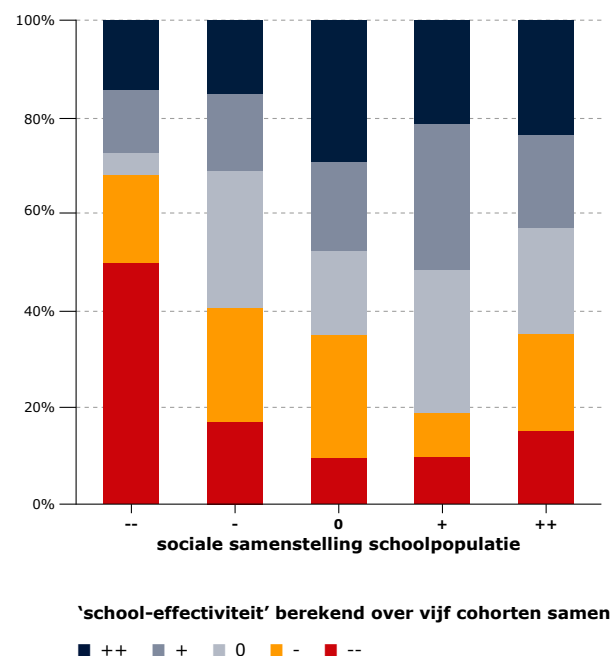
Wat u dus niet van ons krijgt, is een verklaring voor deze 'effectiviteitsverschillen' tussen scholen. Passen de scholen misschien hun 'effectiviteit' (hun leerplan, hun team, hun werkwijze, hun streeflat) aan hun omgeving aan of aan het gemiddelde schoolpubliek, of dwingt of verleidt die omgeving hen daartoe? Dat blijft vooralsnog in het midden.

Uitsplitsing naar segregatie en naar regio

Ondanks deze relativeringen is het resultaat opmerkelijk, niet alleen door het verduidelijken van opbrengst-verschillen tussen scholen (grafiek 9.4). De ordening naar 'effectiviteit' laat bovendien zien dat scholen met overwegend kansarm publiek niet per se 'laag-effectief' hoeven te zijn, scholen met overwegend kansrijk publiek niet per se 'hoog-effectief'. Die belangrijke conclusie wordt geïllustreerd in grafiek 9.5.

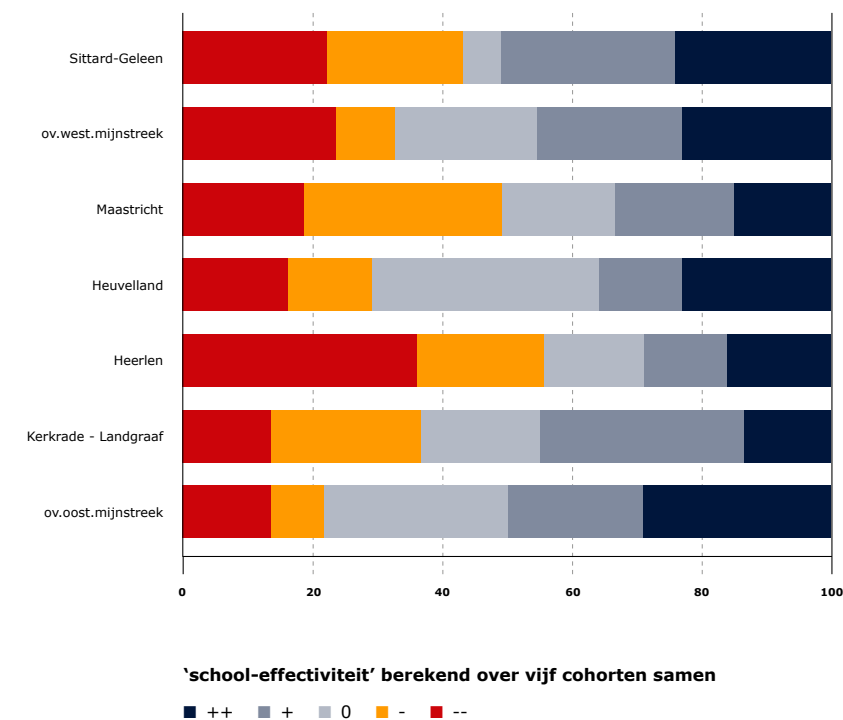
In elk schooltype, onderscheiden naar publiek, treffen we een substantiële groep 'hoog-effectieve' scholen aan: kennelijk kun je dus aan omgevingsdruk ontkomen. Een op de vijf scholen met gemiddeld lage CITO-scores scoort bij nader inzien niet 'ineffectief'; een op de vijf scholen met een gemiddeld hoge CITO-score scoort in termen van effectiviteit bedenkelijk. Anders gezegd: scholen met een gemiddeld hoge CITO-score zijn niet per se - maar wel relatief - vaak hoog-effectief en scholen met een laag CITO-gemiddelde zijn niet per se - maar wel relatief - vaak weinig effectief.

grafiek 9.5
Scholen naar 'schooleffectiviteit' (berekend over vijf jaarcohorten samen), uitgesplitst naar sociale samenstelling van het publiek

Daarmee is de vraag aan de orde, hoe de scholen met 'minder dan wel meer effectiviteit' verdelen over de regio. Wij doen dat met de resultaten die zijn berekend over alle leerlingen van de vijf meetjaren samen (grafiek 9.6). Elk van de regio's kent het volledige palet van scholen met onderscheiden 'effectiviteit', Heerlen kent relatief veel 'minder effectieve' scholen.

grafiek 9.6
Verdeling van scholen naar 'effectiviteit' (gemeten over vijf jaarcohorten samen, elke categorie bevat circa 35 scholen), uitgesplitst naar regio

In de vertrouwelijke bijlagen voor scholen onder eenzelfde bestuur en op de vertrouwelijke sites voor directeuren staan ook de afzonderlijke scores per school en meetjaar vermeld.

Nabeschuwing

Veel scholen zien liefst in hun terugrapportage meteen ook een beleidsadvies opgenomen. Dat is er nu (nog) niet, ook niet voor de ene regio versus de andere.

Als scholen in een bepaalde regio (of blijkens de vertrouwelijke bijlagen: alle scholen onder eenzelfde bestuur) in alle opzichten een positieve feedback ontvangen, is het uiteraard zaak om het vooral zo te houden. Misschien zelfs om nog meer dan nu te laten zien wat scholen zoal weten spits te krijgen.

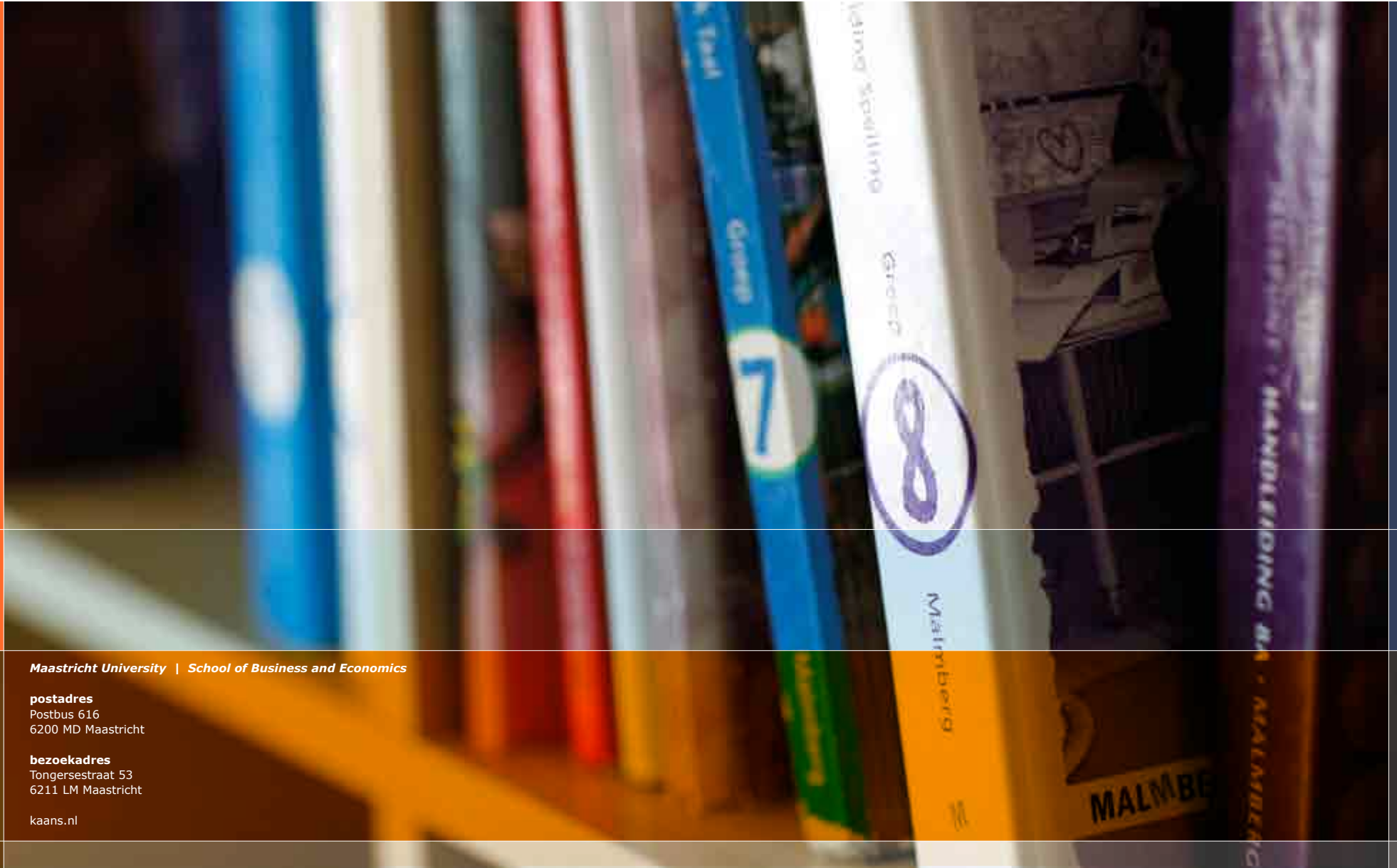
Veel moeilijker is het om een uitspraak te doen over wat moet worden ondernomen daar waar deze terugkoppeling tegenvalt, op regio-, bestuurs- dan wel schoolniveau. In ieder geval is het dan onwaarschijnlijk dat die regio, dat bestuur of die school daar ook 'beleidsneutraal' wel uit zal komen. Zelfs als de verklaring moet worden gezocht in factoren die geheel buiten de school liggen, is het zaak dat er iemand beleid op voert. Dat begint bij probleemsigalering en -verheldering en het consulteren van andere stakeholders: op het niveau van het schoolbestuur, de gemeente en diverse andere instellingen en ondersteuners.

Vanuit het onderzoek proberen wij intussen 'het licht aan te doen' in wat nu nog voor ons overwegend een 'black box' is: de scholen zelf. We doen dat door diverse vormen van dialoog met het onderwijsveld in klankbordgroepen en door presentaties en discussies op locatie. Ongeveer de helft van de directeuren heeft er bovendien aan meegewerkt om beter bloot te leggen waar mogelijke verklaringen liggen voor de aanmerkelijk grote verschillen die wij in de opbrengst van scholen waarnemen. Dat rapport is af augustus te lezen en te downloaden vanaf kaans.nl.

Hebt u reacties op deze terugrapportage, schroom dan niet om die te melden. Wilt u een presentatie voor uw team, directeurenvergadering of raad van toezicht, laat het weten.

Paul Jungbluth

p.jungbluth@maastrichtuniversity.nl

Maastricht University | *School of Business and Economics*

postadres
Postbus 616
6200 MD Maastricht

bezoekadres
Tongersestraat 53
6211 LM Maastricht

kaans.nl